

Inhoud

- 08** **Van de redactie**
- 09** **Enkele opmerkingen over de samenloop van de schuldsaneringsregeling en bewind**
Berend Engberts
- 10** **In Perspectief. De verhouding tussen WSNP-bewindvoerder en beschermingsbewindvoerder gedurende de schuldsaneringsregeling**
Helen Schoonbrood
- 11** **Visie van een beschermingsbewindvoerder: WSNP in de praktijk**
Fieke Cappendijk
- 12** **Tussentijdse beëindiging op grond van herroepelijke uitspraak op een ander rechtsgebied**
Christiane Koppelman
- 13** **Lezersvraag**
Nelly van den Berg
- 14** **Nieuws in het kort**
- 15** **Actuele rechtspraak kort**

Aanbevolen citeerwijze

Naam auteur, titel tijdschriftartikel, *WP*, jaartal/nr. tijdschrift, paginanummer. Bijvoorbeeld: Margreet van Bommel, 'Verrekeningsrecht uitkeringsinstanties', *WP*, 2010/01, p. 1.

Abonnementen

Zie de achterzijde van dit tijdschrift.

Adverteren in *WSNP Periodiek*

In *WSNP Periodiek* kan geadverteerd worden. Voor een prijsopgave en nadere informatie over adverteren, kunt U zich wenden tot het redactiesecretariaat.

ISSN-nummer: 2210-6650

Redactiesecretariaat

WSNP Periodiek

Postbus 5018, 5800 GA Venray

e-mail: redactie@wsnp-periodiek.nl, faxnummer: 077 463 38 21

Uw bijdrage aan *WSNP Periodiek*

U kunt kopij aanleveren overeenkomstig de richtlijnen voor auteurs. Deze richtlijnen kunt

U raadplegen via www.wsnp-periodiek.nl. Na toezending van Uw kopij, naar

redactie@wsnp-periodiek.nl, zal één van de redactieleden contact met U opnemen.

Artikelen dienen in beginsel maximaal 2500 woorden te omvatten.

08 - Van de redactie

Geachte lezer,

In dit Meinummer van *Wsnp Periodiek* hebben wij voor u drie bijdragen over samenloop van de Wsnp en beschermingsbewind én een bijdrage over de samenloop van door de Wsnp-rechter te nemen beslissingen met andersoortige - nog niet onherroepelijke - rechterlijke beslissingen in bestuursrechtelijke of strafzaken.

In zijn 'Enkele opmerkingen over de samenloop van de schuldsaneringsregeling en bewind' belicht *Berend Engberts* eerst de positie van schuldeisers in het zogenoemde schuldenbewind. Vervolgens bespreekt de auteur de bevoegdheid van de Wsnp-bewindvoerder om bepaalde onder bewind gestelde goederen op te eisen (zie art. 60a Fw), en tevens de mogelijkheid van verhaal ten behoeve van schuldeisers op goederen van de schuldenaar die onder bewind zijn gesteld en niet in de Wsnp-boedel vallen (maar wél met een opdracht aan de Wsnp-bewindvoerder, zie art. 60b Fw). Ook gaat Engberts in op de bevoegdheid van de Wsnp-bewindvoerder om rekening en verantwoording van de beschermingsbewindvoerder te verlangen. De auteurs sluit af met enkele opmerkingen over de samenloop van het verzoek dwangakkoord en schuldenbewind, en het testamentair bewind.

Helen Schoonbrood werkt als Wsnp-bewindvoerder bij een kantoor in Nieuw-Lekkerland waar ook een beschermingsbewind-praktijk gevoerd wordt. *Fieke Cappendijk* werkt als beschermingsbewindvoerder bij een kantoor in Eindhoven. De redactie heeft deze door de wol geverfde bewindvoerders gevraagd hun praktijkervaringen met de samenloop-problematiek voor onze lezers op papier te zetten. In haar artikel 'In Perspectief' beschrijft Schoonbrood

de problemen die de Wsnp-bewindvoerder mogelijk op zijn pad vindt als zij of hij daar ook een beschermingsbewindvoerder treft – en hoe hier tot redelijke en verstandige oplossingen te komen. In haar bijdrage aan dit nummer, 'Visie van een beschermingsbewindvoerder: WSNP in de praktijk' gaat Cappendijk met name in op de samenwerking tussen de beschermingsbewindvoerder en de Wsnp-bewindvoerder, met betrekking tot de informatieplicht, het banksaldo bij aanvang Wsnp en het afleggen van rekening en verantwoording.

De redactie dankt genoemde drie auteurs voor hun mooie bijdragen over samenloopkwesties in de Wsnp- en bewindpraktijk.

In haar bijdrage over 'Tussentijdse beëindiging op grond van herroepelijke uitspraak op een ander rechtsgebied' analyseert *Christiane Koppelman* de dilemma's waar de Wsnp-rechter mee te maken krijgt als zij of hij een beslissing moet nemen in een schuldsaneringszaak, wanneer deze Wsnp-beslissing mede afhankelijk zou kunnen zijn van de uitkomst van een bestuursrechtelijke of een strafrechtelijke zaak. Hier gaat het dus niet om samenloop van vermogensrechtelijke regimes maar om samenloop van rechterlijke beslissingen. Onder meer op basis van een arrest van de Hoge Raad uit 2003 doet Koppelman aanbevelingen hoe deze dilemma's op te lossen.

De rubriek Lezersvraag heeft ditmaal een andere opzet dan gebruikelijk. Normaal wordt in deze rubriek een lezersvraag beantwoord. Ditmaal wordt aan de lezers een vraag voorgelegd. Het betreft een grensoverschrijdend verzoek tot nihilstelling alimentatie en de mogelijkheid om hiervoor gefinancierde rechtsbijstand te verkrijgen. De redactie heeft geen pasklare oplossing voor deze problematiek kunnen vinden. Suggesties van de lezers via redactie@wsnp-periodiek.nl zijn daarom van harte wel-

kom en in het volgende nummer van *WP* zal nader op deze kwestie worden ingegaan. Om misverstanden te voorkomen: niet alle vragen die bij ons binnenkomen worden in dit blad besproken, maar u krijgt wel altijd een reactie van ons.

We sluiten deze editie zoals gebruikelijk af met de vaste rubrieken *Nieuws in het kort* en *Actuele rechtspraak kort*. In de nieuwsrubriek attenderen we u op het ‘*Visiedocument schuldenproblematiek en rechtspraak*’. In een volgend *WP*-nummer hopen wij een bijdrage te plaatsen van mr. Erik Boerma, senior-rechter en Portefeuillehouder Toezicht bij IVO Rechtspraak, een van de auteurs van het visiedocument.

Wilt u een digitaal abonnement op WP?

We attenderen u nog eens op ons digitale abonnement dat we sinds 1 januari 2019 in combinatie met het papieren tijdschrift aanbieden. Voor een kleine meerprijs krijgt u digitaal

toegang tot ons portal zodat u snel en gemakkelijk artikelen uit *Wsnp-Periodiek* kunt opzoeken. U heeft toegang tot nagenoeg alle artikelen vanaf de oprichting in 2010 - zo krijgt u een schat aan informatie op een overzichtelijke wijze tot uw beschikking. Om u kennis te laten maken met ons combi-abonnement hebben we een mooie kennismakingsaanbieding.

Indien u zich nu, naast uw abonnement op de gedrukte uitgave, abonneert op het digitale abonnement heeft u voor € 25,00 incl. BTW tot het einde van 2019 toegang tot ons portal. Vanaf 1 januari 2020 geldt weer het reguliere tarief van € 37,50 (prijspeil 2019). Wilt u hier gebruik van maken, dan kunt u zich aanmelden op abonnee@wsnp-periodiek.nl. Na aanmelding ontvangt u een inlogcode en een factuur van € 25,00 voor de digitale toegang. Het digitale abonnement is enkel mogelijk in combinatie met een hard copy abonnement.

De redactie

---

09 – Enkele opmerkingen over de samenloop van de schuldsaneringsregeling en bewind

Berend Engberts

1. Inleiding

Het beschermingsbewind is de afgelopen jaren explosief gegroeid en samenloop van deze bewindsvorm met een schuldsaneringsregeling komt geregeld voor. In dit tijdschrift is diverse malen aandacht besteed aan de verhouding en communicatie tussen de beschermingsbewindvoerder en de *Wsnp*-

bewindvoerder.¹ Minder bekend is wellicht dat het samengaan van de schuldsaneringsregeling en het beschermingsbewind – tot op zekere hoogte – is geregeld in de Faillissementswet en wel in de art. 60a en 60b jo. 313 Fw. Over deze samenloop en deze artikelen uit de Faillissementswet zal ik – na een inleiding (par. 2) – in dit artikel een paar opmerkingen maken (par. 3 en 4). In het verlengde hiervan zal ik een uitspraak over een dwangregelingsverzoek (art. 287a Fw) door een onder beschermingsbewind gestelde schuldenaar belichten (par. 5). Hierna neem ik het zogeheten schuldbewind (beschermingsbewind wegens problematische schulden) waarbij alle goederen van de rechthebbende (schuldenaar) onder bewind zijn gesteld tot uitgangspunt.

Na par. 5 volgt een opmerking over een andere bewindsvorm, het testamentair bewind, in relatie tot de schuldsaneringsregeling (par. 6).² Ik sluit bij wijze van samenvatting af met een paar tips voor Wsnp-bewindvoerders (par. 7).

2. De positie van schuldeisers en schuldenbewind

Het is goed om eerst na te gaan hoe de rechten van schuldeisers in een schuldenbewind zijn geregeld. Er zijn vier typen schulden te onderscheiden:

i Voor schulden die bestonden vóór de instelling van het schuldenbewind geldt dat schuldeisers zich op de (alle) zaken/goederen van de rechthebbende kunnen verhalen.

ii Als tijdens het beschermingsbewind schulden ontstaan door, kort gezegd, handelingen met of tegenover de rechthebbende dan heeft die schuldeiser geen verhaal op de onder bewind staande goederen. Dit is geregeld in art. 1:440 BW. Deze bescherming geldt alleen als de schuldeiser het bewind kende of behoorde te kennen. Omdat schuldenbewinden worden gepubliceerd in het Centraal Curatele- en Bewindregister (CBB)³, waartoe iedereen kosteloos toegang heeft, is er in beginsel sprake van bedoeld kennen of behoren te kennen. De bescherming tegen verhaal door schuldeisers geldt sinds 1 januari 2014 niet alleen tijdens het bewind maar ook nadat het bewind is geëindigd.⁴

Verwant aan de regeling van art. 1:440 BW is art. 1:439 BW. Dit laatste wetsartikel houdt in dat een rechtshandeling met een rechthebbende 'ongeldig' is als de wederpartij het bewind kende of had behoren te kennen en daarvan is bij een schuldenbewind in beginsel sprake. Het begrip 'ongeldig' is in het Burgerlijk

Wetboek geen gebruikelijk begrip. Het lijkt te duiden op nietigheid. In art. 3:42 BW wordt althans over de ongeldigheid van een nietige rechtshandeling gesproken.

Wat is de verhouding tussen beide artikelen? Volgens Asser/De Boer 1* 2010/1165 is art. 1:440 BW te beschouwen als een aanvulling op art. 1:439 BW. Bij art. 1:440 BW moet - anders dan bij art. 1:439 BW - niet in de eerste plaats gedacht worden aan rechtshandelingen van de rechthebbende ten aanzien van onder bewind gestelde goederen, maar juist aan andere (rechts)handelingen, die tot schulden leiden ter zake waarvan de rechthebbende bescherming verdient. Genoemd wordt het voorbeeld dat de rechthebbende geld leent of een televisie koopt. De schuldeiser zal geen verhaal kunnen nemen op de bewindsgoederen, als hij ten tijde van de geldlening of de verkoop het bewind kende of behoorde te kennen. Het lijkt er aldus op dat de art. 1:439 BW betrekking heeft op rechtshandelingen die de rechthebbende ten aanzien van de onder bewind gestelde goederen verricht.⁵

Rb. Noord-Holland 7 februari 2018, ECLI:NL:RBNHO:2018:2749 illustreert dat de verhouding tussen art. 1:439 en 440 BW niet erg duidelijk is.⁶ In die rechtszaak had de rechthebbende een reis geboekt bij TUI. Omdat de rechthebbende de reissom niet betaalde, heeft TUI de reis geannuleerd en heeft zij vervolgens - op grond van de toepasselijke annuleringsregeling - 90 % van de reissom bij de rechthebbende in rekening gebracht. Met een beroep op art. 1:440 BW stelde de Wsnp-bewindvoerder dat deze schuld niet op de onder bewind staande goederen kon worden verhaald omdat TUI het schuldenbewind kende of behoorde te kennen. TUI reageerde met een beroep op art. 1:439 BW, stellende dat zij het bewind niet behoorde te kennen,

en op dat spoor ging de rechter verder. Hij overwoog dat de beschermingsbewindvoerder zich mag beroepen op de ongeldigheid van de rechtshandeling en wees de vordering af. De rechter overwoog daarbij dat van TUI verwacht mag worden dat zij het CBB raadpleegt.

In de praktijk zal niet steeds een beroep op art. 1:439 of 440 BW worden gedaan. Een rechthebbende verricht – ook als hij van weeskeld rondkomt – tal van rechtshandelingen. Ik neem aan, maar ik weet dat niet zeker, dat (rechts)handelingen die passen in de normale huishouding niet met een beroep op art. 1:439 of 440 BW worden gefrustreerd. Denk bijvoorbeeld aan het geval dat een rechthebbende door een tandarts ‘werkzaamheden’ aan zijn gebit laat uitvoeren in de onjuiste, zo blijkt achteraf, veronderstelling dat hij voor de daarmee gepaard gaande kosten verzekerd is.⁷

iii Als tijdens het beschermingsbewind schulden ontstaan zonder dat sprake van een rechtshandeling dan kunnen deze op de onder bewind staande goederen worden verhaald. Schulden uit onrechtmatige daad vallen bijvoorbeeld niet onder het bereik van art. 1:439 en 440 BW. Door een (schulden)bewind wordt men (dus) niet tegen de gevolgen van eigen onrechtmatig handelen beschermd.

iv Een vierde categorie schulden vloeit voort uit rechtshandeling die de beschermingsbewindvoerder, in die hoedanigheid en in naam van de rechthebbende, verricht. Daarvoor is de rechthebbende aansprakelijk (art. 1:442 BW).

3. Schets van art. 60a en 60b Fw

Toelating tot de schuldsaneringsregeling van een rechthebbende betekent niet het

einde van het bewind over goederen van de schuldenaar.⁸ Schuldenbewind is een vorm van zelfstandig bewind omdat het is ingesteld in het belang van de rechthebbende. Hoofregel is dat goederen die onder een dergelijk (zelfstandig) bewind zijn gesteld in beginsel buiten de schuldsaneringsboedel vallen.⁹ Kan de Wsnp-bewindvoerder de onder beschermingsbewind staande goederen langs andere weg (toch) te gelde maken? Voor het antwoord op die vraag is de regeling inzake uitwinning buiten de schuldsaneringsregeling leidend.¹⁰ De Wsnp-bewindvoerder heeft, anders gezegd, niet meer bevoegdheden met betrekking tot de onder bewind staande goederen dan de schuldeisers buiten de schuldsaneringsregeling hebben.

Dan komen we – eindelijk – toe aan art. 60a Fw. Dit wetsartikel bepaalt het volgende: als tot het vermogen van de schuldenaar onder bewind gestelde goederen behoren en zich schuldeisers hebben aangemeld die deze goederen onbelast met het bewind kunnen uitwinnen (zie categorie 1 in par. 2, de pre-Wsnp-schuldeisers) dan kan de Wsnp-bewindvoerder deze goederen van de beschermingsbewindvoerder opeisen, onder zijn beheer nemen en te gelde maken, voor zover dit voor de voldoening van deze schuldeisers uit de opbrengst nodig is. Het bewind over het goed eindigt door deze opeising (artikel 60a lid 1 jo. 313 Fw). De Wsnp-bewindvoerder zal de opbrengst vervolgens onder deze schuldeisers voor zover zij zijn geverifieerd, verdelen overeenkomstig de regels van de Faillissementswet (artikel 60a lid 1 jo. 313 Fw). Voor het uitoefenen van de bevoegdheid om goederen op te eisen van de beschermingsbewindvoerder heeft de Wsnp-bewindvoerder, anders dan de curator (art. 68 lid 3 Fw), niet de machtiging van de rechter-commissaris nodig (art. 316 Fw). Het lijkt mij wel verstandig de rechter-commissaris op de hoogte te houden.¹¹

Wat na de verdeling van de opbrengst eventueel over is – dit zal in de praktijk niet snel het geval zijn – draagt de Wsnp-bewindvoerder af aan de beschermingsbewindvoerder. Verdeling overeenkomstig de regels van de Faillissementswet als voorgeschreven in artikel 60a lid 1, derde en vierde zin, Fw houdt in dat bedoelde schuldeisers ook delen in de omslag van de algemene schuldsaneringskosten (artikel 182 lid 1 jo. 349 lid 5 Fw).

Op grond van de inleidende uiteenzetting in de vorige paragraaf geldt mijns inziens dat de Wsnp-bewindvoerder de onder bewind staande goederen te gelde kan maken voor de schulden die vóór de instelling van dat bewind bestonden (cat. i in par. 2) en voor de schulden die voortvloeien uit rechtshandelingen die de beschermingsbewindvoerder (in zijn of haar hoedanigheid) verrichtte (cat. iv in par. 2).

Art. 60b jo. 313 Fw ziet op het geval dat (de) goederen van de schuldenaar onder bewind zijn gesteld en (een deel van) deze goederen buiten de schuldsaneringsregeling is gebleven, bijvoorbeeld omdat alle pré-Wsnp-schulden zijn voldaan. Het kan dan voorkomen dat er schuldeisers zijn die deze (dus buiten de schuldsaneringsregeling gebleven) goederen onbelast met bewind kunnen uitwinnen maar hun vorderingen niet ter verificatie bij de Wsnp-bewindvoerder kunnen indienen omdat deze na de schuldsaneringsregeling zijn ontstaan (bijvoorbeeld schulden als bedoeld in categorie 3 in par. 2). Als de beschermingsbewindvoerder deze (nieuwe) schuldeisers niet kan voldoen is een faillissement van het bewindsvermogen niet mogelijk; het feit dat de rechthebbende reeds tot de schuldsaneringsregeling is toegelaten, staat er in beginsel aan in de weg dat hij voor de tweede keer, nu ter vereffening van het bewindsvermogen, insolvent (schuldsaneringsregeling of faillissement)

wordt verklaard, aldus de Memorie van Toelichting (Kamerstukken II 1980/81, 16593, 3).¹² Met art. 60b Fw wordt vereffening van dit vermogen toch mogelijk. De rechtbank (die de schuldsaneringsregeling uitsprak) kan namelijk op verzoek van een ‘nieuwe’ schuldeiser (in voornoemde zin) de Wsnp-bewindvoerder opdragen ook het beheer van de onder bewind gestelde goederen op zich te nemen en voor de vereffening ‘te hunnen behoeve’ zorg te dragen.

In de praktijk zal zich de hiervoor beschreven situatie niet snel voordoen. Bij schuldenbewind zullen in beginsel alle goederen van de rechthebbende in de schuldsaneringsregeling worden betrokken.

4. Rekening en verantwoording door de beschermingsbewindvoerder

Art. 60a lid 4 Fw geeft de Wsnp-bewindvoerder de bevoegdheid om rekening en verantwoording van de beschermingsbewindvoerder te verlangen. Dit lijkt mij een belangrijke bepaling omdat er geregeld (vooral bij schuldenaren die een eenoudergezin vormen) hoge bedragen op de beheerrekening staan, aldus de nieuwsbrief van Bureau Wsnp van maart 2019 (www.bureauwsnp.nl/nieuws). Daarnaast komt het soms voor dat een beschermingsbewindvoerder korte tijd voor de toelating tot de schuldsaneringsregeling gelden overmaakt naar de schuldenaar. Dit blijkt bijvoorbeeld uit Rb. Midden-Nederland 17 mei 2018, ECLI:NL:RBMNE:2018:4362. In deze zaak was het de Wsnp-bewindvoerder gebleken dat het saldo op de beheer(spaar)-rekening vlak voor toelating tot de schuldsaneringsregeling was afgenomen met € 1.849,17. Hierdoor was een boedelachterstand ontstaan. De rechtbank achtte het zeer kwalijk dat de beschermingsbewindvoerder (zonder overleg met de toezichthoudend kantonrechter en)

in het zicht van de schuldsaneringsregeling gelden van de spaarrekening had overgemaakt naar schuldenares in privé. De beschermingsbewindvoerder had – naar het oordeel van de rechtbank – in ieder geval de toelating tot de schuldsaneringsregeling moeten afwachten. Na de toelating tot de schuldsaneringsregeling had hij vervolgens al het spaargeld moeten overmaken naar de boedelrekening. Voor (medisch) noodzakelijke uitgaven ten behoeve van schuldenares had hij vervolgens in contact moeten treden met de Wsnp-bewindvoerder en de rechter-commissaris (mogelijk kan hij dit alsnog doen). Door dit na te laten heeft de beschermingsbewindvoerder, aldus de rechtbank, de suggestie gewekt dat hij in het zicht van de schuldsaneringsregeling heeft getracht om gelden te onttrekken aan de boedel. Om die reden is de rechtbank van oordeel dat de boedelachterstand is toe te rekenen aan de beschermingsbewindvoerder (en dus niet aan schuldenares). Het komt ook voor dat de beschermingsbewindvoerder op de hoogte is van kwesties die voor de schuldsaneringsregeling van belang zijn. Zo hoorde ik van het geval dat tijdens de schuldsaneringsregeling aan de rechthebbende een auto was geschonken zonder dat de Wsnp-bewindvoerder hiervan op de hoogte was en over een andere beschermingsbewindvoerder die een hogere huur opgaf (voor de beslagvrije voet) dan in werkelijkheid werd betaald. Het is daarom wellicht aan te raden om zowel aan het begin als tegen het einde van (of gedurende) de schuldsaneringsregeling aan de beschermingsbewindvoerder te vragen rekening en verantwoording af te leggen. Dit houdt denk ik vooral in dat afschriften van de beheerrekening ter beschikking worden gesteld. De rekening en verantwoording bij aanvang van de schuldsaneringsregeling kan zich bijvoorbeeld uitstrekken over een periode tot

een jaar¹³ of dertien maanden voor de toelating tot de schuldsaneringsregeling.

5. Beschermingsbewind (art. 1:440 BW) en de gedwongen schuldregeling van art. 287a Fw

Rb. Rotterdam 25 september 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:9412 betrof een 287a-verzoek van een verzoeker/schuldenaar die onder beschermingsbewind was gesteld. Dit bewind was gepubliceerd in het CBB. Tien van de veertien schulden waren ontstaan ná het uitspreken van het schuldenbewind uit, zo nam de rechter aan, een (rechts)handeling met de rechthebbende. Deze vorderingen konden daarom (art. 1:439 en 440 BW) niet op de onder bewind staande zaken/goederen worden verhaald. De beschermingsbewindvoerder had hierop geen beroep gedaan. De rechtbank overwoog dat, als deze bewindvoerder dat wel had gedaan, deze schulden niet betrokken hoefden te worden in de minnelijke schuldregeling. In dat geval had, uitgaande van het ter beschikking gestelde saneringskrediet, het aanbod aan de overige schuldeisers hoger kunnen zijn. Daarbij vraag ik mij wel af of het saneringskrediet ook ter beschikking zou zijn gesteld als tien van de veertien schuldeisers niet (meer) bij een minnelijke schuldregeling betrokken zouden worden. Hoe het ook zij, deze uitspraak laat zien dat de regel van art. 1:439 en 440 BW niet over het hoofd gezien moet worden.

6. Testamentair bewind – rekening en verantwoording

Tot slot een korte opmerking over het testamentair bewind. Een Wsnp-bewindvoerder kan daarmee te maken krijgen als de schuldenaar erfgenaam in een nalatenschap is en de erflater bij testament

heeft bepaald dat bepaalde goederen onder bewind worden gesteld. Dit bewind treedt (in beginsel) in werking op het moment van overlijden. Bij een testamentair bewind ziet het bewind uitsluitend op een bepaalde verkrijging en/of bepaalde goederen na het overlijden van erfflater.

Het testamentair bewind wordt in beginsel vermoed te zijn ingesteld in het belang van de rechthebbende maar kan ook worden ingesteld in het belang van een ander (bijvoorbeeld in een situatie waarbij sprake is van vruchtgebruik) of van anderen (bijvoorbeeld een gemeenschappelijk belang). Vermogen dat onder bewind is gesteld vormt een afgescheiden vermogen. Dat maakt dat schuldeisers van de rechthebbende(n) in beginsel geen verhaal kunnen nemen op dat afgescheiden vermogen.

De testamentair bewindvoerder moet op grond van art. 1:161 BW jaarlijks, tenzij andere tijdstippen zijn bepaald, en aan het einde van het bewind rekening en verantwoording afleggen aan de rechthebbende en aan degene in wier belang het bewind is ingesteld. Mij lijkt dat de Wsnp-bewindvoerder – ervan uitgaande dat de schuldenaar erfgenaam en dus rechthebbende is – rekening en verantwoording van de testamentair bewindvoerder kan verlangen.¹⁴ Als de testamentair bewindvoerder door de rechter is benoemd, wordt de rekening en verantwoording tegenover deze afgelegd.

Een testamentair bewind kan door de Wsnp-bewindvoerder, aldus prof. Biemans¹⁵, worden opgezegd op grond van art. 4:179 en 4:180 lid 2 BW als het is ingesteld in het belang van een derde (conflictenbewind) of in een gemeenschappelijk belang. Of het testamentair bewind buiten die gevallen ook opzegbaar is, is mij niet duidelijk.¹⁶

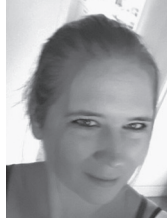
7. Slot/samenvatting

Bij samenloop van de schuldsaneringsregeling met schuldenbewind verdient het aanbeveling dat de Wsnp-bewindvoerder aan de beschermingsbewindvoerder vraagt rekening en verantwoording af te leggen. Dit kan het beste op twee momenten gebeuren: (i) bij de toelating tot de schuldsaneringsregeling waarbij de rekening en verantwoording zich bij voorkeur uitstrekt tot een periode van minimaal een jaar voor die toelating, en (ii) tegen het einde van de termijn van de schuldsaneringsregeling en dan over de periode waarin de schuldsaneringsregeling van toepassing was. Een alternatief is hier dat gedurende de schuldsaneringsregeling inzage in de beheerrekening wordt gegeven. De Wsnp-bewindvoerder dient erop bedacht te zijn dat aan schuldeisers ter zake vorderingen die zijn ontstaan na de instelling van het schuldenbewind art. 1:439 en 440 BW kan worden tegengeworpen. Ten slotte dient ook een testamentair bewindvoerder rekening en verantwoording af te leggen aan de Wsnp-bewindvoerder. Onder omstandigheden kan de Wsnp-bewindvoerder dit bewind opzeggen.

- 1 *Zie bijvoorbeeld: WP 2016/01, art. 04 en WP 2012/03, art. 21.*
- 2 *Zie over testamentair bewind en schuldsanering o.a. Rb. Den Haag 24 december 2015, ECLI:NL:RBDHA:2015:15622 en 10 maart 2017, ECLI:NL:RBDHA:2017:3874.*
- 3 *Zie art. 1:436 lid 3 jo. 391 BW.*
- 4 *Zie Stb. 2013,414. De gedachte hierachter is dat het aantrekkelijk moet blijven voor de schuldenaar om het bewind op enig moment te (doen) eindigen.*
- 5 *Helaas bestaat er geen handboek over beschermingsbewind en ontbreekt de tijd om de parlementaire geschiedenis uit te zoeken. Nadere bespiegelingen hierover laat ik daarom achterwege.*
- 6 *Deze en twee soortgelijke uitspraken zijn besproken in: G.H. Lankhorst, 'Beschermingsbewindvoerder treedt op tegen schuldeiser die het beschermingsbewind had behoren te kennen', Juridische Berichten voor het Notariaat 2019/3, p. 9. Eén van de andere uitspraken gaat over een abonnement op een krant. Zie hierover en ook over de kosten van een door rechtbebbenden georganiseerd feestje (uitspraak Rechtbank Overijssel): [https://www.schuldinfo.nl/index.php?id=31&tx_ttnews\[backPid\]=1&tx_ttnews\[tt_news\]=653&cHash=3f7f202c57](https://www.schuldinfo.nl/index.php?id=31&tx_ttnews[backPid]=1&tx_ttnews[tt_news]=653&cHash=3f7f202c57).*
- 7 *Zie <https://bobeldijk.nu/derdenbescherming-bij-beschermingsbewind-wanneer-behoort-iemand-het-bewind-te-kennen/>.*
- 8 *Biemans, J.W.A., 'Bewind en insolventie', WPNR 2015 (7064), p. 495 (hierna: Biemans 2015). Zie voor deze hoofdregel – de onder bewind gestelde goederen vallen buiten de schuldsaneringsregeling – ook art. 21 aanhef en sub 6 jo. 295 Fw.*
- 9 *Zie voor deze hoofdregel – de onder bewind gestelde goederen vallen buiten de schuldsaneringsregeling – ook art. 21 aanhef en sub 6 jo. 295 Fw.*
- 10 *Biemans 2015, p. 496.*
- 11 *Zie nader over art. 60a en 60b Fw mijn commentaar bij deze artikelen in de Groene Serie en Wessels Insolventierecht II 2019/2111 e.v.*
- 12 *Ik denk overigens niet dat dit in de weg staat aan de mogelijkheid om die schuldsaneringsregeling na een tussentijdse beëindiging in een faillissement om te zetten.*
- 13 *De periode waarin bewijsvermoedens bij pauliana gelden (art. 43 jo. 313 BW).*
- 14 *De schuldenaar kan door de toelating tot de schuldsaneringsregeling niet meer beschikken over goederen die tot de boedel behoren en hij kan ten aanzien van die goederen ook geen feitelijke handelingen meer verrichten (art. 296 Fw).*
- 15 *Biemans 2015, p. 496.*
- 16 *Biemans 2015, p. 496 schrijft onder verwijzing naar de parlementaire geschiedenis dat dit wel zou kunnen.*

10 - In Perspectief. De verhouding tussen Wsnp-bewindvoerder en beschermingsbewindvoerder gedurende de schuldsaneringsregeling

Helen Schoonbrood*

1. Inleiding

Er bestaan meerdere soorten (juridische) bewindvoerders in Nederland, maar de twee soorten bewindvoerders die elkaar in de praktijk het meest kruisen zijn de beschermingsbewindvoerder en de Wsnp-bewindvoerder. Beiden worden benoemd door een rechtbank, zij het door verschillende sectoren, en ontlenen beiden hun bevoegdheden aan een andere wet. In de praktijk levert dit menigmaal (pittige) discussies op tussen de aangestelde bewindvoerders: wie heeft nu waar iets over te zeggen? In deze bijdrage beschrijf ik deze samenloop aan de hand van fictieve en praktijkvoorbeelden. Ik zal achtereenvolgens ingaan op de verschillen tussen de Wsnp-bewindvoerder en beschermingsbewindvoerder, de informatieverplichting van schuldenaar, de berekening van het vtlb en het ontstaan van nieuwe schulden.

2. Wsnp-bewindvoerder vs. beschermingsbewindvoerder

De Wsnp-bewindvoerder wordt door de rechter aangesteld op grond van de Faillissementswet en vertegenwoordigt de gezamenlijke crediteuren ofwel de boedel. Een beschermingsbewindvoerder wordt door de rechter aangesteld op grond van Boek 1 van het Burgerlijk Wetboek en vertegenwoordigt de belanghebbende in en buiten rechte indien het gaat om goederen die onder bewind zijn gesteld.

De Faillissementswet bepaalt dat zodra een verzoeker wordt toegelaten tot de wettelijke schuldsaneringsregeling, al hetgeen hij bezit of gedurende de regeling verkrijgt, onder de werking van de wettelijke schuldsaneringsregeling valt. Indien er al een beschermingsbewindvoerder benoemd was, wordt diens bevoegdheid om over deze goederen te beschikken als het ware overgenomen door de Wsnp-bewindvoerder. Er kan immers slechts één bewindvoerder beschikkingsbevoegd zijn. Van de Wsnp-boedel uitgezonderd zijn de goederen die de schuldenaar mag behouden, zoals een niet bovenmatige inboedel en het vrij te laten bedrag. Daarover blijft de beschermingsbewindvoerder beschikkingsbevoegd.

De Wsnp-bewindvoerder oefent zijn beschikkingsbevoegdheid uit door de goederen, die daarvoor in aanmerking komen, ten gunste van de boedel op te eisen. In de meeste gevallen verloopt dit niet bijzonder formeel. De Wsnp-bewindvoerder inventariseert wat wel en niet in de boedel valt. Naar mijn ervaring verloopt een dergelijke 'boedelverdeling' in de praktijk redelijk soepel, nu de wet en regels hieromtrent uitgekristalliseerd zijn. In de praktijk ontstaat nog wel eens discussie over het tijdens het minnelijk traject uit het vtlb gespaarde saldo en het saldo van een beheerrekening waar het inkomen op binnen komt en waarvan de vaste lasten worden afgeschreven. Beide saldi vallen in de Wsnp-boedel en dienen afgedragen te worden aan de Wsnp bewindvoerder. Om problemen met lopende betalingsverplichtingen te voorkomen kan een rechter-commissaris verzocht worden een beslagvrije voet overeenkomstig aankomende wetgeving bij bankbeslag vast te stellen. Dit is een beslissing die alleen een rechter-commissaris kan nemen. Ook bedragen gespaard uit bijzondere inkomsten waar een beslagverbod op rust, zoals kinderbijslag, of de WTCG of bijzondere bijstand, vloeien de

boedel in, indien gespaard voorafgaand aan de toelating tot de schuldsaneringsregeling.

3. Informatieverplichting schuldenaar

De verplichtingen die op de schuldenaar rusten, zijn persoonlijk van aard. Het is de schuldenaar die zijn verplichtingen in persoon moet nakomen, en derhalve bij tekortkomingen ook als enige aangesproken kan worden.

Voor drie van de verplichtingen is de schuldenaar mede afhankelijk van de beschermingsbewindvoerder: (1^e) de inlichtingenverplichting, (2^e) het niet laten ontstaan van nieuwe schulden en (3^e) de afdrachtverplichting. Een beschermingsbewind wordt uitgesproken door een kantonrechter, waarbij deze reeds heeft vastgesteld dat een belanghebbende niet ten volle in staat is zijn vermogensrechtelijke belangen te behartigen. Zoals de Wsnp-bewindvoerder de boedel vertegenwoordigt, is de beschermingsbewindvoerder de wettelijk vertegenwoordiger van de belanghebbende en vertegenwoordigt hij deze in en buiten rechte. Dit levert in de praktijk in sommige gevallen problemen op, zeker als de beschermingsbewindvoerder vanuit zijn perspectief zich op het standpunt stelt dat een schuldenaar zelf de inlichtingenverplichting moet nakomen. Vaak zijn schuldenaren wier goederen onder bewind zijn gesteld niet in staat hun administratie deugdelijk te voeren, waardoor in de nakoming van de informatieverplichting regelmatig gebreken ontstaan. Mijns inziens is de beschermingsbewindvoerder in dergelijke situaties aanspreekbaar en in voorkomend geval tevens aansprakelijk voor schade als gevolg daarvan. De beschermingsbewindvoerder dient immers een deugdelijke administratie te voeren en daarnaast voor betrokkene een gezonde financiële huishouding te voeren. Een financiële huishouding bestaat niet alleen uit het beheren van geld. Daartoe behoort ook het onderhou-

den van contacten met derden die indirect of direct met financiën te maken hebben, waaronder de Wsnp-bewindvoerder.

Wat nogal eens verwarring oplevert is dat elke Wsnp-bewindvoerder zelf bevoegd is te bepalen op welke wijze de inlichtingen aangeleverd moeten worden. De schuldenaar of, in diens plaats, de beschermingsbewindvoerder heeft zich hiernaar te schikken. Voor een soepel verloop is afstemming over de wijze van aanlevering wel noodzakelijk.

In de praktijk kan het zinvol zijn om de beschermingsbewindvoerder te vragen rekening en verantwoording af te leggen over het gevoerde bewind, zowel bij aanvang van de schuldsaneringsregeling (vaststellen boedel) alsmede jaarlijks gedurende de regeling. De Wsnp-bewindvoerder moet vaststellen welk vermogen bij aanvang aanwezig is. Het komt echter regelmatig voor dat eventueel vermogen in aanloop naar de Wsnp reeds te gelde is gemaakt. Door het opvragen van de rekening en verantwoording worden de financiële geldstromen een jaar voorafgaand aan de toelating inzichtelijk.

Het lijkt mij ook zinvol om, maandelijks, naast afschriften van de leefgeldrekening ook afschriften van de beheer- en spaarrekening op te vragen en zodoende inzicht te verkrijgen in de geldstromen gedurende de wettelijke schuldsaneringsregeling. Het opvragen en controleren van de rekening & verantwoording is dan een sluitstuk van de controle.

4. VTLB berekening

Hoewel de regels omtrent de vtlb berekening helder en uitgebreid staan beschreven in het halfjaarlijkse vtlb rapport kan de berekening wel tot discussie leiden tussen de beschermingsbewindvoerder en de Wsnp-bewindvoerder. Waar een Wsnp-bewindvoerder er met

name op gericht is in de berekening uitsluitend het hoogst noodzakelijke op te nemen, zal de beschermingsbewindvoerder het vtlb zo ruim mogelijk berekend willen hebben. Dit leidt met name tot vragen of discussies over bijzondere correcties (die veelal de toestemming van een rechter-commissaris vereisen alvorens ze doorgevoerd kunnen worden in het vtlb). Over bepaalde bijzondere correcties, zoals gemeentelijke en waterschapsbelasting, beschermingsbewindkosten, zal er veelal overeenstemming zijn. Dat ligt minder voor de hand bij nabetalingen die in de boedel vloeien, of uitkeringen die met terugwerkende kracht hersteld worden en waarvan dan veelal gemeend wordt dat daarmee de ontstane tekorten kunnen worden aangevuld, terwijl deze tot het inkomen gerekend worden en meegenomen worden in de berekening van de afdracht.

Een correctie voor betaling van alimentatie komt voor hangende of voorafgaand aan een nihilstellingsverzoek. Mochten correcties worden toegekend, dan zijn deze slechts zinvol indien er daadwerkelijk inkomen boven het vtlb is. Indien het inkomen reeds onder het vtlb ligt is het saldo van de boedelrekening geen aansluitende voorziening waaruit deze kosten voldaan kunnen worden. Men dient zich te realiseren dat bijzondere correcties voorgaan op de maandelijkse afdracht ten behoeve van de schuldeisers, maar slechts gecorrigeerd kunnen worden in een vtlb en niet op vermogen waarop geen vtlb van toepassing is.

Een andere bijzondere correctie is die van de woonkosten van de schuldenaar. Indien de woonkosten gezien het inkomen te hoog zijn, kan er een extra correctie voor de woonlasten opgevoerd worden. Hieraan wordt, mijns inziens terecht, vaak de voorwaarde verbonden dat een schuldenaar serieus omkijkt naar een goedkopere huurwoning.

Ook als een schuldenaar een uitkering van de sociale dienst ontvangt en een meerderjarige persoon laat inwonen of inschrijven op zijn adres kan dit tot budgettaire en afdrachtproblemen leiden indien deze persoon geen zelfstandig inkomen uit arbeid heeft. De uitkering wordt gehalveerd. Indien de persoon zelfstandig inkomen heeft, leidt dit ook tot wijzigingen van de huurtoeslag, de gemeentelijke lasten en waterschapsbelasting stijgen of wellicht vervalt het recht op kwijtschelding. Als de persoon die zich inschrijft of in komt wonen niet van plan is om de vermindering van inkomsten als gevolg daarvan op te vangen, of kostgeld af te dragen, betekent dit eenvoudig gezegd dat de schuldenaar vanuit zijn vrij te laten bedrag deze kosten van inwoning moet dekken. De beschermingsbewindvoerder krijgt het budget vaak niet meer sluitend. Nu dit de persoonlijke levenssfeer van de schuldenaar raakt, kan een en ander niet door de bewindvoerders worden afgedwongen en dreigt mogelijk een tussentijdse beëindiging van de schuldsanering.

5. Nieuwe schulden gedurende de Wsnp

Indien het beschermingsbewind reeds voor toelating tot de Wsnp is uitgesproken, komt het relatief weinig voor dat er nieuwe schulden ontstaan, behoudens schulden die voortvloeien uit bijvoorbeeld verkeersovertredingen of boetes voor zwart rijden; schulden die veelal ontstaan buiten het zicht van de beschermingsbewindvoerder. Minder vaak, alhoewel niet uitgesloten, ontstaan er schulden door verrekening van inkomen met een uitkering, toeslagen die teruggevorderd worden, en goederen die besteld worden door de schuldenaar maar die niet betaald kunnen worden. Een beschermingsbewindvoerder kan overeenkomsten, waaruit schulden zijn ontstaan in beginsel vernietigen als de schuldeiser bekend kan zijn met het bewind nu het bewind geregistreerd staat in

het curatele en bewindregister. De wederpartij had dan kunnen weten van het bewind en had, alvorens over te gaan tot het sluiten een overeenkomst met een handelingsonbevoegde, de beschermingsbewindvoerder kunnen benaderen. Een gevalletje eigen schuld dikke bult voor de schuldeiser? Voor de schuldenaar dreigt, bij bovenmatige nieuwe schulden, een tussentijdse beëindiging van de wettelijke sanering. Hoewel de bevoegdheid bestaat over te gaan tot het vernietigen van bedoelde overeenkomsten, wordt hier in de praktijk niet veelvuldig gebruik van gemaakt. Dit kan in de aard van de hierboven vermelde schulden liggen (boetes, terugvorderingen toeslagen en/of uitkeringen), deze lenen zich vanwege de aard van deze schulden niet voor deze vernietigingsgrond. Voor schulden die ontstaan als gevolg van bijvoorbeeld deelname aan vakantieeilingen, of onbetaalde bestellingen worden door de beschermingsbewindvoerder vanuit een eigen verantwoordelijkheidsbesef soms alsnog regelingen getroffen. Het nog steeds aangaan van financiële verplichtingen die niet passend zijn bij de financiële situatie, is echter niet te verenigen met de doelstelling en strekking van de schuldsaneringsregeling. In dergelijke gevallen kan men niet spreken van een saneringsgezinde houding en dreigt tussentijdse beëindiging van de schuldsaneringsregeling.

6. Slot

In de praktijk levert de samenloop van beschermingsbewind en Wsnp-bewind relatief weinig problemen op. De meeste beschermingsbewindvoerders zijn bekwaam in het uitoefenen van hun taak en zoeken samenwerking met de Wsnp-bewindvoerder om hun client zo goed mogelijk door de schuldsaneringsregeling te loodsen. Discussies of miscommunicatie ontstaan indien het beschermingsbewindvoerderskantoor onvoldoende bekend is met de

wet- en regelgeving rond de Wsnp of als een beschermingsbewind pas gedurende de regeling opgestart wordt teneinde de tekortkomingen van de schuldenaar die tijdens de sanering zijn ontstaan te repareren. Beide bewindvoerders dienen tegengestelde belangen en moeten de grenzen van hun beschikkingsbevoegdheden kennen. Een ontstane onenigheid voorleggen aan de rechter-commissaris, kan uitkomst bieden.

De Wsnp-bewindvoerder kan anderzijds handig gebruik maken van de door de beschermingsbewindvoerder gevoerde administratie door bij aanvang van de sanering de rekening en verantwoording van het bewind op te vragen. Dit geeft duidelijk inzicht in het verloop van de financiële geldstromen gedurende een jaar voorafgaand aan de toelating van de schuldenaar tot de Wsnp. Daarna is het voor een soepel verloop handig dat er duidelijke afspraken bestaan over het aanleveren van de inlichtingen. In de praktijk wordt dat in de meeste gevallen goed afgestemd. Het bij aanvang van de schuldsaneringsregeling vaststellen wat behoort tot het Wsnp-boedelactief en wat behoort tot het bewindactief schept duidelijkheid voor alle partijen; zo weet men waar de beschikkingsbevoegdheid van de een begint en die van de ander ophoudt.

Een eventuele verplichting tot afdracht levert gelukkig weinig problemen op. Mijns inziens is er immers geen rechtvaardiging te vinden is voor de situatie dat, indien er sprake is van beschermingsbewind, er ten tijde van het maken van de verslagen door de Wsnp-bewindvoerder achterstanden zijn ontstaan, omdat het inkomen boven het vrij te laten bedrag niet afgedragen wordt. Immers mag van een professioneel gevoerd bewind verwacht worden dat als het inkomen en het vtlb bekend zijn, de afdrachten conform de regels maande-

lijks verricht worden, zodat wanneer een verslag wordt opgesteld, gemeld kan worden dat deze verplichting goed wordt nagekomen.

De opvatting dat een herstelbaar saneringsgebrek geen grond oplevert voor tussentijdse beëindiging leidt tot een nogal gemakzuchtige houding en doet wat mij betreft het statige en eervolle van een Wsnp-sanering teniet. Alleen door het naleven van de verplichtingen, verdient een schuldenaar, terecht, een schone lei.

* Helen Schoonbrood is Wsnp-bewindvoerder bij Verkerk & Vos Bewindvoeringen en zaakbehandelaar bij Uw Vereffenaar B.v.

11 - Visie van een beschermingsbewindvoerder: WSNP in de praktijk

Fieke Cappendijk*

1. Inleiding

Momenteel zitten 13 (van mijn 85) cliënten in een Wsnp-traject. Daardoor heb ik contact met 8 verschillende Wsnp-bewindvoerders. Er zijn veel verschillen in de werkwijzen van de Wsnp-bewindvoerders. In dit artikel wordt hier nadere toelichting over gegeven. Daarnaast ga ik in op de rekening en verantwoording en het Centraal Curatele- en Bewindregister (art. 1:440 BW).

2. Informatieplicht

Sommige bewindvoerders sturen eens per half jaar een informatieverzoek, andere bewindvoerders willen maandelijks een webportal volledig ingevuld hebben en weer andere bewindvoerders verwachten maandelijks op eigen initiatief de inkomensspecificaties en bijbehorende bankafschriften. Verder wenst een aantal bewindvoerders maandelijks een zeer uitgebreide

set met informatie te ontvangen, waaronder de hoogte van de (betaalde) ziektekostenpremie en huur. Dit is niet efficiënt voor de beschermingsbewindvoerder aangezien er dan vaak dubbele informatie wordt verstrekt waardoor het aanleveren van de informatie veel extra tijd kost. De meeste Wsnp-bewindvoerders leggen contact als er onverhoopt informatie wordt gemist, maar een enkele Wsnp-bewindvoerder verwijst naar de spontane informatieverplichting en doet direct verslag bij de rc. Mijs inziens is de maandelijks informatieverplichting middels bankafschriften en inkomensspecificaties voor iedereen het meest gunstig. Er moet immers toch maandelijks voldaan worden aan de boedelafdracht en zodoende kan de beschermingsbewindvoerder ook meteen controleren of er nog bijzonderheden in het dossier zijn. Ook voor de Wsnp-bewindvoerder lijkt het me, in het kader van de toezichthoudende taak, wenselijker om maandelijks het dossier te controleren in plaats van (half)jaarlijks, zodat eerder actie ondernomen kan worden, mocht het niet goed gaan in een traject. In hoeverre houdt een Wsnp-bewindvoerder voldoende toezicht als hij of zij slechts eens per 6 of 12 maanden de stukken beoordeelt?

3. Vermogen bij aanvang Wsnp

Eveneens bij de start van het traject zijn er verschillen tussen de Wsnp-bewindvoerders. Bij de ene bewindvoerder mag van het saldo op de beheerrekening het vrij te laten bedrag behouden worden en gaat het boventallige vermogen naar de boedel, bij de andere bewindvoerder wordt het volledige saldo op de beheerrekening opgeëist. Vervolgens moet de beschermingsbewindvoerder hier weer bezwaar tegen maken, omdat er niet genoeg geld meer is voor het betalen van de vaste lasten van de betreffende maand.

De meeste cliënten die bij mij onder bewind staan zijn niet in het bezit van goederen met een substantiële waarde. Een enkele keer bezit de cliënt een scooter of auto. Hierover wordt doorgaans een afspraak gemaakt met de Wsnp-bewindvoerder, bijvoorbeeld door de actuele waarde van het voertuig met een betalingsregeling over te maken vanuit het vtlb zodat de schuldeisers niet benadeeld worden.

4. Beroep op ongeldigheid rechtshandelingen

Als tijdens het bewind nieuwe schulden ontstaan door handelingen van de cliënt zonder akkoord van de beschermingsbewindvoerder dan kan deze vordering niet verhaald worden op de onder bewind staande goederen en kan er verwezen worden naar het Centraal Curatele- en Bewindregister (CCBR) en artikel art. 1:440 BW. In dit register worden in elk geval de bewinden gepubliceerd die zijn ingesteld over personen vanwege verkwesting of problematische schulden en verder alle bewinden, waarvan de kantonrechter heeft besloten dat publicatie noodzakelijk is.

In de praktijk komt het regelmatig voor dat hier beroep op gedaan wordt. In een aantal gevallen

zijn cliënten zich niet bewust van handelen met financiële consequenties tot gevolg. Bijvoorbeeld een tandartsrekening, waarbij cliënt van mening is dat hij/zij hiervoor verzekerd is. In andere gevallen is een cliënt niet tevreden met de hoeveelheid (extra) leefgeld en maakt bewust kosten. Bijvoorbeeld door de aanschaf van spullen en kleding met de betaaloptie 'achteraf betalen'. Deze groep is niet saneringsgezind en komt meestal niet in beeld bij het Wsnp-traject. Helaas is deze groep niet onbekend bij de beschermingsbewindvoerders.

Ondanks dat de schuldeiser had kunnen weten dat er sprake was van het bewind door het raadplegen van het bewind- en curateleregister, probeer ik meestal toch een oplossing te zoeken vanuit het beschikbare saldo van de betreffende cliënt. De schuldeiser heeft immers kosten gemaakt, en de cliënt weet dat dit vooraf besproken had moeten worden met de beschermingsbewindvoerder. In de gevallen waar er geen mogelijkheid is om de rekening te betalen, ben ik genoodzaakt om alsnog beroep te doen op wetsartikel 1:440 BW.

5. Rekening en Verantwoording

Beschermingsbewindvoerders dienen jaarlijks rekening en verantwoording (R&V) af te leggen aan de kantonrechter. Op deze R&V staat onder andere beschreven wat de inkomsten en uitgaven van het afgelopen jaar zijn geweest en wat er is gedaan met de schuldenproblematiek. In het artikel van mr. Engberts (elders in dit nummer) raadt hij de Wsnp-bewindvoerder aan om deze R&V op te vragen bij de beschermingsbewindvoerder. Op ons kantoor heeft tot nu toe geen enkele Wsnp-bewindvoerder de R&V opgevraagd. Mijn inziens is dit geen probleem, want het lijkt me niet van toegevoegde waarde. Alle informatie is namelijk reeds bekend bij de Wsnp-bewindvoerder. De Wsnp-

bewindvoerder heeft de taak om toezicht te houden en mag wat mij betreft meedenken en/of kritisch zijn over de financiële situatie. Het slagen van het traject is immers in het belang van allen.

6. Conclusie

Er zijn veel verschillen bij de Wsnp-bewindvoerders op het gebied van de informatieverplichting en het omgaan met vermogen/bank-saldo.

Inzage in de rekening en verantwoording die door de beschermingsbewindvoerder wordt verzonden aan de kantonrechter levert weinig

nieuwe informatie op. Het is daarentegen wel zinvol om bij de start van het Wsnp-traject de bankafschriften van de voorgaande maanden op te vragen.

In de praktijk wordt er door beschermingsbewindvoerders regelmatig een beroep gedaan op artikel 1:440 BW, maar dit gebeurt met name bij cliënten die niet saneringsgezind zijn. Het is echter belangrijk om ook aandacht voor dit wetsartikel te houden bij cliënten die al in het Wsnp-traject zitten.

* Fieke Cappendijk is beschermingsbewindvoerder bij Sijtsma Bewind te Eindhoven.

12 - Tussentijdse beëindiging op grond van herroepelijke uitspraak op een ander rechtsgebied

Christiane Koppelman

1. Aanleiding en feiten

Aanleiding voor dit artikel zijn twee opmerkelijke arresten van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (het Hof) van 4 juli 2017 (tussenarrest) en 12 december 2017 (ECLI:NL:GHARL:2017:5633 en ECLI:NL:GHARL:2017:10973). Onderwerp is de mogelijke aansprakelijkheid van een uitkeringsinstantie voor schade veroorzaakt door de tussentijdse beëindiging van een schuldsaneringsregeling op grond van een (herroepelijk) terugvorderingsbesluit. De volgende feiten zijn van belang:

27 september 2007: echtscheiding van de schuldenares;

14 mei 2009: de Wsnp wordt op de schuldenares van toepassing verklaard;

20 oktober 2010: de gemeente vordert de bijstandsuitkering van de schuldenares over de periode van 6 februari 2007 tot en met 7 juni 2010 van in totaal ruim € 53.000,- terug, omdat de schuldenares volgens de gemeente gedurende die gehele periode een gezamenlijke huishouding heeft gevoerd met haar ex-echtgenoot;

24 mei 2011: de gemeente verklaart het bezwaar van de schuldenares tegen het terugvorderingsbesluit van de gemeente gedeeltelijk gegrond, in die zin dat de periode van terugvordering wordt teruggebracht van 1 september 2009 tot en met 7 juni 2010 en het teruggevorderde bedrag wordt verlaagd naar ruim € 11.000,-;

12 januari 2012: de Rechtbank Arnhem, sector Bestuursrecht, verklaart het beroep tegen het ongegronde deel van het bezwaar tegen het terugvorderingsbesluit ongegrond;

8 maart 2012: de Rechtbank Arnhem beëindigt de Wsnp;

19 april 2012: het Gerechtshof Arnhem bekrachtigt het vonnis van de rechtbank waarin de Wsnp tussentijds is beëindigd;

1 oktober 2013: de Centrale Raad van Beroep vernietigt het vonnis van de rechtbank, sector Bestuursrecht, van 12 januari 2012, verklaart het beroep gegrond, vernietigt het besluit op het bezwaar van 24 mei 2011 en herroept het besluit van de gemeente van 20 oktober 2010. Er wordt geen bijstandsuitkering meer teruggevorderd.

Vervolgens heeft de schuldenares de gemeente aangesproken tot vergoeding van de schade die zij lijdt door het onrechtmatige besluit van de gemeente om de bijstandsuitkering terug te vorderen. De schuldenares heeft de schade begroot op de omvang van de schulden, waarvoor zij weer wordt aangesproken nadat de Wsnp op grond van het terugvorderingsbesluit van de gemeente tussentijds is beëindigd. Nadat de gemeente de aansprakelijkheid van de hand had gewezen, wendde de schuldenares zich tot de Rechtbank Arnhem (sector Bestuursrecht) met onder andere een vordering tot vergoeding van de schade nader op te maken bij staat. De rechtbank wees de vorderingen bij vonnis van 4 maart 2015 af. De schuldenares heeft haar vordering gebaseerd op de onrechtmatigheid van het besluit tot terugvordering. Volgens de rechtbank is er geen causaal verband tussen de onrechtmatige daad en de gevorderde materiële schade, omdat de Wsnp op grond van de aanname dat de ex-echtgenoot veelvuldig in de woning van de schuldenares verbleef, het vrij te laten bedrag niet op die situatie was aangepast, en omdat de schuldenares door het verrichten van klusjes in het café van haar ex-echtgenoot, niet of minder beschikbaar was voor het verrichten van loonvormende arbeid, toch niet met een schone lei zou eindigen. Het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (het Hof) oordeelde echter bij tussenarrest van 4 juli 2017

dat genoegzaam is komen vast te staan dat als het onrechtmatige besluit niet zou zijn genomen, de schone lei zou zijn verleend. Het Hof overwoog daartoe dat het besluit onder andere is gebaseerd op de aanname dat de ex-echtgenoot gedurende de periode waarover is teruggevorderd zijn hoofdverblijf in de woning van de schuldenares heeft gehad, terwijl de CRvB uiteindelijk heeft uitgemaakt dat dit niet geval is geweest, zodat in de schuldsaneringsregeling het vrij te laten bedrag terecht niet is aangepast. Voorts oordeelde de rechtbank volgens het Hof op onjuiste gronden dat de schuldenares de klusjes die zij in het café van de ex-echtgenoot verrichtte, had moeten melden aan de bewindvoerder in verband met de mogelijkheden om betaald werk te kunnen verkrijgen. Volgens het Hof is, wederom genoegzaam, gebleken dat de schuldenares door ziekte niet in staat is loonvormende arbeid te verrichten. Volgens het Hof is de kans op schade ten gevolge van het besluit aannemelijk en dient doorverwijzing naar een schadestaatprocedure te volgen voor de vaststelling van de materiële schade. In het arrest van 12 december 2017 vernietigde het Hof het vonnis van de rechtbank van 4 maart 2015, verklaarde het Hof voor recht dat de gemeente aansprakelijk is voor de schade van de schuldenares ten gevolge van de onrechtmatige besluiten van de gemeente van 20 oktober 2010 en 24 mei 2011 en veroordeelde het Hof de gemeente tot betaling van schadevergoeding aan de schuldenares nader op te maken bij staat. Deze schade is echter nog niet opgemaakt, omdat de gemeente cassatie heeft ingesteld tegen het arrest van het Hof van 12 december 2017 en de Hoge Raad hierop nog geen uitspraak heeft gedaan. Hoe dit verder afloopt, is dus nog onbekend, maar het kan geen kwaad na te denken over mogelijke uitkomsten.

2. Bestuursrechtelijke procedures

De volgende vragen komen bij mij op:

- Had er in de schuldsaneringsregeling moeten worden gewacht met het doen van een verzoek of voordracht tot tussentijdse beëindiging totdat het terugvorderingsbesluit van de gemeente formele rechtskracht had gekregen?
- En in het verlengde daarvan: had de rechtbank het verzoek of de voordracht moeten weigeren totdat het terugvorderingsbesluit onherroepelijk was?
- Waarom heeft zich diezelfde situatie - schade door tussentijdse beëindiging op grond van herroepelijk terugvorderingsbesluit, welk besluit onrechtmatig blijkt te zijn - voor zover bekend niet eerder voorgedaan?

Om met de laatste vraag te beginnen: uit de jurisprudentie blijkt dat er in veel gevallen wordt gewacht met tussentijdse beëindiging totdat een terugvorderingsbesluit onherroepelijk is geworden. Dit om de situatie die onderwerp is van de hier besproken arresten te voorkomen. In een uitspraak van de Rechtbank Rotterdam van 10 april 2015 (ECLI:NL:RBROT:2015:4789) is echter niet gewacht. De casus was als volgt. De gemeente vorderde ruim € 38.000,- aan uitkering terug van de schuldenares over een periode die voor een substantieel deel binnen de schuldsaneringsperiode viel, zodat er een nieuwe schuld was ontstaan. De schuldenares tekende bezwaar aan tegen het terugvorderingsbesluit. De schuldenares vorderde in een voorlopige voorziening herstel van het recht op uitkering. Ten tijde van de zitting waarop de tussentijdse beëindiging aan de orde was, was er op het bezwaar tegen het terugvorderingsbesluit nog niet besloten. De rechtbank beëindigde desondanks op dat moment de schuldsaneringsregeling tussentijds. De rechtbank wees er in eerste plaats op dat conform artikel 6:16 Algemene wet be-

stuursrecht bezwaar of beroep niet de werking schorst van het besluit waartegen het is gericht. Bovendien heeft de schuldenares onvoldoende aannemelijk gemaakt dat haar bezwaar kans van slagen heeft. De rechtbank wees er ook op dat de voorzieningenrechter kennelijk geen aanleiding had gezien om een voorlopige voorziening te treffen, daartoe overwegende dat, uitgaande van de thans bekende gegevens, in bezwaar het bestreden besluit naar verwachting in stand zou blijven.

De Rechtbank Arnhem (sector Bestuursrecht) overwoog in de aansprakelijkheidszaak dat de tussentijdse beëindiging niet is gebaseerd op het terugvorderingsbesluit, maar met die stellingname heeft het Hof (in de aansprakelijkheidszaak) korte metten gemaakt. Het Hof overwoog dat als er geen terugvorderingsbesluit was geweest, de schuldenares de schone lei zou hebben gekregen. Een reden waarom de rechtbank niet heeft gewacht met een beslissing op het verzoek of de voordracht tot tussentijdse beëindiging zou kunnen zijn dat het regelmatige einde van de schuldsaneringsregeling in zicht kwam. De schuldsaneringsregeling is immers op 14 mei 2009 van toepassing verklaard en zou normaliter drie jaar later, rondom 14 mei 2012, eindigen. Het vonnis waarin de tussentijdse beëindiging is uitgesproken is van 8 maart 2012, dus ongeveer drie maanden voor het regelmatige einde van de schuldsaneringsregeling. Mijns inziens is het wel verstandig geweest om, met het naderende regelmatige einde van de schuldsaneringsregeling in gedachten, een verzoek of voordracht tot tussentijdse beëindiging aanhangig te maken, maar had met de uitspraak moeten worden gewacht totdat de beslissing van de CRvB er lag. Een verlenging van de looptijd van de schuldsaneringsregeling, wellicht met ontslag uit het merendeel van de verplichtingen, was dan op zijn plaats geweest. Ik vraag mij dan ook af of in deze casus de 'fout'

wel zozeer bij de gemeente ligt en niet bij de rechtbank die de schuldsaneringsregeling tussentijds heeft beëindigd en het Hof dat het vonnis van de rechtbank heeft bekrachtigd.

Vaststaat dat, indien een besluit van de gemeente door de bestuursrechter wordt vernietigd, het besluit onrechtmatig is. Dit is dus ook het geval bij het terugvorderingsbesluit in de hier besproken casus. Ook de toerekenbaarheid lijkt door de vernietiging een gegeven. Dit heeft (mijns inziens wellicht te) verstrekkende gevolgen voor de gemeente, want het houdt in dat de gemeente zich bij het nemen van het terugvorderingsbesluit in de hier besproken casus, had dienen te realiseren dat de schade (de schuldenlast van schuldenares) haar bij vernietiging van het besluit (drie instanties verder) zou kunnen worden toegerekend, terwijl het terugvorderingsbesluit niets met de schulden te maken had. Hierover lijkt echter niet te zijn geprocedeerd. Het lijkt erop dat ook in cassatie nog 'slechts' het al dan niet bestaande causaal verband tussen het onrechtmatige terugvorderingsbesluit en de schade aan de orde komt en dit verband lijkt er wel te zijn. Het Hof heeft mijns inziens aannemelijk gemaakt dat als het terugvorderingsbesluit wordt 'weggedacht' de Wsnp met een schone lei zou zijn geëindigd. De kans dat de gemeente schadevergoeding moet betalen, acht ik dan ook aanmerkelijk.

Conclusie moet mijns inziens dan ook zijn dat hoezeer ook geldt dat bezwaar of beroep niet de werking schorst van het besluit waartegen het is gericht, zoveel mogelijk moet worden voorkomen dat een terugvorderende uitkeringsinstantie aansprakelijk wordt voor schade in een schuldsaneringsregeling. In het geval van een procedure die tijdens een schuldsaneringsregeling wordt gevoerd in verband met een terugvordering van uitkering, kan door te wachten op de onherroepelijk uitspraak, al dan

niet door de looptijd van de schuldsaneringsregeling te verlengen, een onterechte tussentijdse beëindiging worden voorkomen. Dit is mogelijk omdat een bestuursrechtelijke procedure over verschillende instanties vaak binnen de (verlengde looptijd van) een schuldsaneringsregeling wordt afgewikkeld.

3. Strafrechtelijke procedures

In de situatie van een tijdens de schuldsaneringsregeling tegen de saniet aanhangig zijnde strafrechtelijke procedure, is wachten op een onherroepelijke uitspraak ook aan te bevelen, maar zal de procedure niet altijd tijdens de (verlengde) looptijd van de schuldsaneringsregeling zijn afgedaan. Het 'basis'- arrest wat betreft dit onderwerp is een arrest van de Hoge Raad van 26 juni 2003 (ECLI:NL:HR:2003:AF7682). De casus is als volgt: de rechtbank veroordeelde de schuldenaar tijdens de schuldsaneringsregeling tot een gevangenisstraf van zes jaar. De schuldenaar stelde hoger beroep in. Voordat de strafzaak in hoger beroep werd behandeld, beëindigde de rechtbank de schuldsaneringsregeling tussentijds omdat de schuldenaar door de detentie zijn inspanningsplicht niet kan nakomen. Het Gerechtshof Arnhem (het Hof) overwoog onder andere dat de kans van slagen van het hoger beroep in de strafzaak in beginsel buiten beschouwing moet worden gelaten, maar dat in dit geval: 'gesteld noch gebleken is dat het vonnis in de strafzaak op een klaarblijkelijke misslag berust of dat er sprake is van nieuwe feiten en omstandigheden'. De Hoge Raad overwoog naar aanleiding van het oordeel van het Hof ondermeer dat een nog niet in kracht van gewijsde gegaan strafrechtelijk vonnis vrije bewijskracht heeft, in de zin van vrijheid van de civiele rechter in de waardering van een dergelijk vonnis. Als civiele rechter mag je in beginsel uitgaan van hetgeen bewezen is verklaard in het strafvonnis.

In een uitspraak van de Rechtbank Overijssel van 23 mei 2017 (ECLI:NL:RBOVE:2017:3617) was het volgende aan de orde. De strafrechter veroordeelde de schuldenaar tijdens de toepassing van de schuldsaneringsregeling wegens diefstal tot onder andere een ontnemingsvordering van ruim € 78.000,-. Ook wees de strafrechter een vordering van benadeelde partijen van ruim € 26.000,- toe. In de strafzaak werd hoger beroep ingesteld, tegen - hoofdzakelijk - de ontnemingsvordering. In hoger beroep zijn geen gronden aangevoerd tegen de vorderingen van de benadeelde partijen, omdat daaraan volgens de advocaat van schuldenaar weinig meer te veranderen was. De rechtbank (in de schuldsaneringszaak) wees erop dat het strafvonnis vrije bewijskracht heeft en dat de schuldenaar ter zitting geen feiten en omstandigheden had aangevoerd waaruit bleek dat het strafvonnis in hoger beroep op dit punt geen stand zou houden. De rechtbank beëindigde de schuldsaneringsregeling tussentijds op grond van onder andere het ontstaan van bovenmatige schulden. Bij arrest van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden (het Hof) van 14 augustus 2017 (ECLI:NL:GHARL:2017:6987) werd het vonnis van de rechtbank (in de schuldsaneringszaak) bekrachtigd. Het Hof overwoog dat de schuldenaar niet had ontkend dat een B.V. waarvan hij mede-bestuurder was geweest strafbare feiten had begaan, maar dat hij van mening was dat de inmiddels overleden mede-bestuurder en niet hij aansprakelijk moest worden gehouden voor de door de B.V. gepleegde strafbare feiten. Het Hof oordeelde dat wat er ook zij van het ingenomen standpunt ten aanzien van onder andere de rol van de schuldenaar ten aanzien van de gepleegde strafbare feiten, de rechtbank, indien zij ten tijde van het indienen van het verzoek schuldsanering bekend was geweest met de strafbare feiten, het verzoek van de schuldenaar zou hebben afgewezen.

Wat opvalt in de uitspraken in schuldsaneringsregeling, waarin er tussentijds wordt beëindigd op grond van een herroepelijk terugvorderingsbesluit of strafvonnis dat er vaak toch iets wordt opgemerkt over de haalbaarheid van de procedure in bezwaar of (hoger) beroep terwijl dat er volgens verschillende rechterlijke instanties niet toe doet. Kennelijk achten die rechterlijke instanties zich er min of meer toe verplicht om de tussentijdse beëindiging op deze grond extra te motiveren.

4. Conclusies en aanbevelingen

Gelet vorenstaande blijf ik bij mijn conclusie dat het aan te bevelen is om te wachten op een onherroepelijke uitspraak ten aanzien van een terugvorderingsbesluit of strafvonnis, tenzij duidelijk is dat het besluit of het strafvonnis in bezwaar of (hoger) beroep niet wordt teruggedraaid. Zoals gezegd, zal wachten op een onherroepelijke uitspraak in de procedure tegen een terugvorderingsbesluit vaak wel mogelijk zijn, omdat een dergelijke procedure in verschillende instanties in het merendeel van de gevallen binnen de maximale looptijd van vijf jaar van een schuldsaneringsregeling zal worden afgerond. Dit is echter door het vastlopen van de strafrechtketen in het geval van een strafvonnis (lang) niet altijd het geval. Ten aanzien daarvan is het hopen op betere tijden.

Het advies om te wachten totdat er een onherroepelijke uitspraak ligt, geldt ook voor de eventuele toepassing van de schuldsaneringsregeling, dus de situatie dat er ten tijde van de behandeling van het verzoek schuldsanering sprake is van een (herroepelijk) terugvorderingsbesluit of strafvonnis. Ook al is verzoeker er van overtuigd dat de uitspraak in bezwaar of (hoger) beroep wordt teruggedraaid, is het desondanks aan te bevelen het verzoek schuldsanering af te wijzen of het verzoek aan te hou-

den, indien er op korte termijn een uitspraak op het bezwaar of beroep wordt verwacht. Dat het zelfs aan te bevelen is om te wachten met de toepassing van de schuldsaneringsregeling als er slechts een vermoeden van mogelijke strafvervolgning bestaat, werd duidelijk in een schuldsaneringsregeling, die door Rechtbank Overijssel is uitgesproken. Ten tijde van de toepassing van de schuldsaneringsregeling leek het aannemelijk dat er geen vervolging van de schuldenaar voor fraude zou plaatsvinden, omdat er, nadat er anderhalf jaar daarvoor een verhoor door de Fiod had plaatsgevonden, niets (meer) van het Openbaar Ministerie was vernomen. Echter tien maanden na toepassing van de schuldsaneringsregeling werd de schuldenaar alsnog veroordeeld voor het meerdere malen plegen van valsheid in geschrifte. De strafrechter legde een ontnemingsmaatregel op, maar stelde de betalingsverplichting daarvan op nihil in verband met een gebrek aan verhaalbaarheid. De rechtbank heeft de schuldsaneringsregeling vervolgens tussentijds beëindigd. Het Hof (in hoger beroep van de tussentijdse beëindiging) besliste echter dat de feiten waarvoor de schuldenaar is veroordeeld ten tijde van de toepassing van de schuldsaneringsregeling al bekend waren en destijds bij de beoordeling van het verzoek schuldsanering in aanmerking zijn genomen. Het Hof heeft het vonnis van de rechtbank vernietigd (ECLI:NL:GHARL:2019:685).

Tot slot wijs ik nog op een belangrijk verschil tussen schade veroorzaakt door een onterechte tussentijdse beëindiging op grond van een terugvorderingsbesluit en een onterechte tussentijdse beëindiging op basis van een strafrechtelijke veroordeling. In het geval van een terugvorderingsbesluit is er, in het kader van een schuldsaneringsregeling, wellicht een partij die aansprakelijk kan worden gehouden voor de schade van de tussentijdse beëindiging, te weten de uitkeringsinstantie. Indien een schuld-

saneringsregeling onterecht tussentijds wordt beëindigd in verband met een strafrechtelijke veroordeling, zal een aansprakelijkstelling van de staat hoogstwaarschijnlijk niet tot resultaat leiden, omdat de mogelijkheden om schade op de staat te verhalen in strafrechtelijke procedures door de wet zijn afgebakend. Er kan slechts hoger beroep en daarna cassatie worden ingesteld om de om de tussentijdse beëindiging terug te draaien.

Kortom: alles spreekt voor zoveel mogelijk wachten op een onherroepelijke beslissing, als het gaat om tussentijdse beëindiging van een schuldsaneringsregeling, en voor wachten op een onherroepelijke gunstige uitspraak in de andere procedure voordat een Wsnp-toelatingsverzoek, indien er daarnaast ook geen beltselen zijn, wordt toegewezen.

Tot slot: voor de schuldeisers is het voordelig als wordt geoordeeld dat de gemeente de schade van de voormalig saniet volledig dient te vergoeden. De saniet moet in de toestand worden gebracht als ware de Wsnp niet tussentijds beëindigd. Krijgen de schuldeisers bij een normaal eindigende wettelijke regeling hooguit een percentage van hun vordering (uit de boedel), nu krijgen zij uitdeling uit de boedel én, via de schadevergoeding van de gemeente, het resterende deel van hun vordering.

13 - Lezersvraag

Nelly van den Berg

Normaal gesproken wordt in deze rubriek een vraag van een lezer beantwoord door redactielid Theo Pouw. Dit keer wordt er geen vraag beantwoord, maar wordt aan de lezers een vraag voorgelegd. Het betreft een verzoek tot nihilstelling alimentatie dat door de Nederlandse alimentatieplichtige, die is toegelaten tot de schuldsaneringsregeling, in België ahangig moet worden gemaakt, omdat de alimentatiegerechtigde naar België is verhuisd. In Nederland zou het verkrijgen van gefinancierde rechtshulp in een dergelijk geval weinig problemen geven. In België blijkt dat anders te liggen.

1. Casusschets

Saniet is in april 2018 toegelaten tot de Wsnp. Hij heeft een netto-inkomen van € 2.211,67, het vtlb is vastgesteld op € 1.542,43. Saniet komt niet in aanmerking voor toeslagen vanwege te hoog inkomen. De maandelijkse aflossingscapaciteit bedraagt € 669,00. Bij de vtlb-berekening is geen correctie toegepast voor de verschuldigde alimentatie. Conform het vtlb-rapport moet immers nihilstelling van de alimentatieplicht worden verzocht, met terugwerkende kracht ingaande de datum waarop de schuldsaneringsregeling van toepassing is geworden.

Saniet is twee keer gehuwd en gescheiden. Uit het eerste huwelijk zijn drie kinderen geboren van resp. 20, 19 en 18 jaar, waarvoor hij in totaal maandelijks € 546,15 alimentatie dient te betalen. De eerste echtscheiding is in Den Haag uitgesproken waarbij ook de alimentatie werd vastgesteld. Vervolgens is de eerste ex-echtgenote met de kinderen in België gaan wonen.

Zijn tweede ex-echtgenote woont in Nederland. Er zijn schulden uit dit huwelijk, grotendeels bestaande uit een restschuld hypotheek en een lening. Saniet trof regelingen, maar door een cumulatie van schulden was hij niet meer in staat alle verplichtingen na te komen en er werd loonbeslag gelegd. Uit dit huwelijk is geen alimentatieverplichting ontstaan. Door het loonbeslag was saniet niet meer in staat de lopende alimentatie te betalen waardoor een achterstand in de alimentatiebetaling ontstond, welke zijn ex-echtgenote in Nederland via het LBIO invordert.

Het verzoek tot nihilstelling van de alimentatieverplichting betreft hier een grensoverschrijdend geschil. Saniet moet procederen in België omdat zijn ex daar woont en krijgt daarvoor in Nederland geen toevoeging. Via de afdeling Centrale Autoriteit in grensoverschrijdende geschillen bij de Raad voor Rechtsbijstand werd in België een aanvraag ingediend voor gesubsidieerde rechtsbijstand in België. Dit werd afgewezen omdat het inkomen uit vtlb boven het Belgische normbedrag van € 1.011,00 ligt.

Saniet ging in beroep, omdat hij wel op de bijstandsnorm moet leven en het vtlb zo hoog is omdat hij geen toeslagen krijgt. Hij verwijst naar artikel 5 van de Europese richtlijn 2002/8/EG:

Artikel 5

Voorwaarden inzake financiële middelen

1. De lidstaten kennen rechtsbijstand toe aan de in artikel 3, lid 1, bedoelde personen die wegens hun economische situatie geheel of ten dele niet in staat zijn de in artikel 3, lid 2, bedoelde proceskosten te dragen, teneinde hun daadwerkelijke toegang tot de rechter te waarborgen.

2. *De economische situatie van een persoon wordt beoordeeld door de bevoegde autoriteit van de lidstaat waar de zaak wordt behandeld aan de hand van verschillende objectieve criteria, zoals inkomen, vermogen en de gezinssituatie, met inbegrip van een raming van de middelen van personen die financieel afhankelijk zijn van de verzoeker.*

3. *De lidstaten kunnen drempels bepalen waarboven de verzoeker om rechtsbijstand geacht wordt de in artikel 3, lid 2, bedoelde proceskosten geheel of ten dele zelf te kunnen dragen. Deze drempels worden bepaald op basis van de in lid 2 bedoelde criteria.*

4. *De overeenkomstig lid 3 bepaalde drempels mogen niet beletten dat aan de verzoeker om rechtsbijstand die de drempels overschrijdt, rechtsbijstand wordt toegekend indien hij het bewijs levert dat hij de in artikel 3, lid 2, bedoelde proceskosten niet kan dragen als gevolg van de verschillen in de kosten van levensonderhoud tussen de lidstaat waar hij zijn woonplaats of gewone verblijfplaats heeft en de lidstaat waar de zaak wordt behandeld.*

5. *Rechtsbijstand hoeft niet te worden toegekend wanneer de verzoeker in het betrokken geschil daadwerkelijk toegang heeft tot andere regelingen voor de dekking van de in artikel 3, lid 2, bedoelde proceskosten.*

Op 26 februari jl. diende het beroep bij de rechtbank in Hasselt. Saniet kon zich niet laten bijstaan door een advocaat, terwijl de Belgische staat wel werd vertegenwoordigd door een advocaat. Hij heeft dus in persoon zijn beroepschrift toegelicht en uitgelegd hoe het vtlb is opgebouwd en dat hij per definitie niet meer te besteden heeft dan de bijstandsnorm.

Maar het verzoek werd wederom afgewezen omdat je in België alleen in aanmerking komt voor gefinancierde rechtshulp wanneer je niet meer dan € 1.011,00 netto te besteden hebt en voor een gedeeltelijke toevoeging niet meer dan € 1.298,00 aan inkomen geniet. Het vtlb be-

draagt € 1.511,66 en daarmee overschrijdt het deze grenzen. Dat het hogere vtlb o.a. wordt veroorzaakt doordat in Nederland de ziektekostenverzekering veel hoger is dan in België en saniet geen toeslagen krijgt omdat zijn inkomen te hoog is, doet kennelijk niet ter zake.

De enige mogelijkheid lijkt nu om de r-c te verzoeken de alimentatie met terugwerkende kracht vanaf aanvang Wsnp te corrigeren in het vtlb, waardoor saniet maandelijks de alimentatie kan voldoen en waardoor er sprake is van een boedelvoorstand, waarmee ook de reeds ontstane alimentatieachterstand tijdens de Wsnp kan worden voldaan. Dit komt echter neer op een forse benadeling van de schuldeisers die enkel wordt veroorzaakt door de keuze van de ex-echtgenote om zich in België te vestigen.

De Belgische uitspraak lijkt strijdig met de Europese richtlijn 2002/8/EG waarin de toegang tot de rechter bij grensoverschrijdende geschillen werd verbeterd.

Vraag:

De redactie heeft geen pasklare oplossing voor deze problematiek kunnen vinden en zoekt verder naar een mogelijkheid om (zonder juridische bijstand) in België alsnog gefinancierde rechtsbijstand te verkrijgen teneinde daar een procedure tot nihilstelling op te kunnen starten. Suggesties van de lezers zijn van harte welkom en in het volgende nummer van *WP* zal nader op deze kwestie worden ingegaan.

14 - Nieuws in het kort

Visiedocument schuldenproblematiek en rechtspraak

In februari 2019 heeft de Werkgroep schulden en rechtspraak het *Visiedocument schuldenproblematiek en rechtspraak* uitgebracht. In dit Visiedocument doet de werkgroep suggesties hoe een schuldenrechter in een vroeg stadium en slagvaardig kan ingrijpen. De Werkgroep bepleit verder de introductie van een schuldenfunctionaris voor een betere samenwerking tussen gemeenten en rechtbanken. Het document sluit af met een lijst van 18 concrete aanbevelingen, waaronder diverse suggesties voor wijziging van wet- en regelgeving gegeven.

De gesuggereerde (wets-)aanpassingen inzake de wettelijke schuldsanering zijn:

- De rechter die het toelatingsvonnis uitspreekt, zal ook de rechter-commissaris zijn tijdens de Wsnp;
- Verkorting van de goede trouwtoets (art. 288 lid 1 onder b Fw) van vijf naar twee jaar. Hierdoor zal de hardheidsclausule minder vaak worden toegepast. Bij toelating met toepassing van de hardheidsclausule (art. 288 lid 3 Fw) wordt er een gemotiveerd vonnis gewezen, waartegen hoger beroep open moet staan voor schuldeisers;
- Aanpassing van de tienjaarstermijn (art. 288 lid 2 onder d Fw) van imperatief na facultatief;
- Versoepeling van toegang door het niet vereisen van een artikel 285 Fw-verklaring wanneer aantoonbaar langere tijd budgetbeheer of beschermingsbewind heeft bestaan en voldoende vast is komen te staan dat een betalingsregeling niet tot de mogelijkheden behoort;
- Ter bevordering van de rechtseenheid: publicatie van uitspraken waarbij de hardheidsclausule is toegepast, de rechter direct bij aanvang een langere termijn heeft bepaald of de rechter afwijkt van de tienjaarstermijn.

Het hele document is te vinden op <https://www.rechtspraak.nl/SiteCollectionDocuments/visiedocument-schulden.pdf>.

Wijziging vergoeding bewindvoerder

Per 1 januari 2019 is de vergoeding voor de Wsnp-bewindvoerder geïndexeerd. Zowel het looptijdafhankelijke als het looptijdafhankelijke bedrag zijn verhoogd. De bedragen zijn te vinden op <https://www.bureauwsnp.nl/voor-bewindvoerders/vergoedingen/bedragennvs>. Het formulier 'Verzoek berekening vergoeding en vaststelling salaris' op de website van Bureau Wsnp is bijgewerkt en hanteert de nieuwe bedragen.

Datum indiening uitdelingslijst leidend voor tarief Wsnp-vergoeding

Vanaf 1 januari 2019 is de datum van de indiening van de uitdelingslijst leidend voor het tarief van de vergoeding voor de Wsnp-bewindvoerder. Dit voorkomt dat er door de jaarlijkse indexatie van de tarieven een verschil zit tussen het bewindvoerderssalaris wat is opgenomen op de uitdelingslijst en het tarief dat van toepassing is op het moment van indiening van de definitieve slotuitdelingslijst.

15 - Actuele rechtspraak kort

Publicaties tot en met 17 maart 2019

1. Hof Den Bosch 13 september 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:3776 (art. 288 lid 3 Fw)

Fraudeschulden € 88.000,- in samenhang met exploitatie hennepkwekerij. Desalniettemin toepassing hardheidsclausule.

De totale schuldenlast bedraagt ruim € 120.000,- waaronder een fraudeschuld aan Sociale Zaken Maastricht Heuvelland van bijna € 88.000,-. Verzoekster ontvangt een bijstandsuitkering. Verzoekster is negen jaar geleden volledig afgekeurd; vijf jaar geleden is zij voor het laatst gekeurd en 12 uur per week arbeidsgeschikt bevonden. Verzoekster heeft sindsdien alleen vrijwilligerswerk verricht en nooit gesolliciteerd naar een betaalde baan. Bij beschikking van de gemeente d.d. 18 januari 2018 is verzoekster toestemming verleend het vrijwilligerswerk voort te zetten. De rechtbank overweegt dat verzoekster 12 uur per week had kunnen werken en bovendien nagelaten heeft de door de fysiotherapeut voorgeschreven fysiotherapie te volgen. De rechtbank oordeelt dat verzoekster niet te goeder trouw is geweest en niet aannemelijk is dat zij haar saneringsverplichtingen zal nakomen. Het hof oordeelt eveneens dat substantiële schulden naar hun aard als niet te goeder trouw zijn aan te merken, maar dat alle schulden met uitzondering van één schuld langer dan vijf jaar geleden zijn ontstaan. Het hof constateert verder dat verzoekster nimmer heeft gepoogd betaald werk te verwerven, maar dat zij in overleg met de uitkerende instantie vrijwilligerswerk verricht en blijkt geeft van een 'participerende grondhouding'. Overwegend dat (a) verzoekster onder beschermingsbewind staat en het bewind goed verloopt, (b) de laatste jaren geen nieuwe schulden zijn ontstaan, en (c) verzoekster naar volle tevredenheid van de kinderboerderij vrijwilligerswerk verricht, past het hof de hardheidsclausule toe. Het hof vernietigt het vonnis van de rechtbank en spreekt alsnog de toepassing van de wettelijke schuldsaneringsregeling uit.

2. Rb. Overijssel 18 september 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:5067 (art. 287a Fw)

Afwijzing verzoek dwangakkoord. Tienjaarstermijn Wsnp nog niet verstreken; daardoor vergelijking minnelijk/wettelijk traject niet te maken; aangeboden niet het maximaal haalbare.

Verzoekster heeft een minnelijk prognose-akkoord aangeboden op basis van zesendertig maanden met de minimale afloswaarde NVVK ad € 50,- per maand. Twee schuldeisers hebben het aanbod geweigerd. Eén van de weigerende schuldeisers motiveert dat een vergelijking met de opbrengst tijdens een Wsnp niet opgaat, nu verzoekster de afgelopen tien jaar reeds gebruik heeft gemaakt van de Wsnp. Verzoekster doet een verzoek tot vaststelling van een dwangakkoord. De rechtbank volgt de motivatie van de weigerende schuldeiser en oordeelt dat de vergelijking van de situatie waarin verzoekster en de overige schuldeisers zullen verkeren wanneer zij zal worden toegelaten tot de wettelijke schuldsaneringsregeling zinloos is, nu dit een fictieve vergelijking is met een situatie die zich tot 20 juli 2020 niet kan voordoen vanwege de tienjaarstermijn. Hierdoor is het niet aannemelijk geworden dat de schuldeisers bij vaststelling van de aangeboden schuldregeling een hoger bedrag zullen ontvangen dan het geval zou zijn bij afwijzing van het akkoord omdat

de schuldeisers de aan hen toekomende wettelijke middelen tot inning van de vordering kunnen (blijven) inzetten. De rechtbank wijst het verzoek dwangakkoord af.

3. Hof Den Bosch 20 september 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:3930 (art. 350 lid 3c)

Tussentijdse beëindiging Wsnp. Sollicitatie- en arbeidsplicht onvoldoende nagekomen. Tijdens Wsnp tweemaal arbeidsbetrekking verloren vanwege terugval in drugsgebruik.

Vanaf 27 december 2016 is de Wsnp op appellant van toepassing. Op de toelatingszitting heeft appellant verklaard dat zijn verslavingsproblematiek onder controle is. Appellant heeft een certificaat van een afkickkliniek overgelegd, waaruit blijkt dat hij op 27 oktober 2010 het afkick- en trainingsprogramma succesvol heeft afgerond. Op de toelatingszitting heeft appellant verklaard geen terugval te hebben gehad. Medio 2017 blijkt appellant te zijn verhuisd naar een afkickkliniek, omdat hij een kleine terugval heeft gehad en er sprake is van psychische problemen. De bewindvoerder heeft ten aanzien van deze terugval coulance betracht. Een tweede terugval in drugsgebruik heeft echter op 12 april 2018 geleid tot een verzoek van de bewindvoerder om de schuldsaneringsregeling tussentijds te beëindigen. De rechtbank honoreert het verzoek van de bewindvoerder en beëindigt tussentijds, omdat de situatie van appellant niet stabiel is, hij daardoor niet kan voldoen aan de kernverplichtingen van de schuldsaneringsregeling en appellant nog lange tijd moet worden behandeld. Het hof concludeert dat de sollicitatie- en arbeidsplicht niet is nagekomen door de terugvallen in harddrugsgebruik. Appellant heeft twee keer zijn arbeidsbetrekking verloren door de terugvallen. Het hof overweegt dat appellant zichzelf ook niet meer in staat acht tot het verrichten van loonvormende werkzaamheden, maar dat appellant geen arbeidsdeskundige rapportage of medische verklaring heeft overgelegd, waaruit deze vooralsnog uitsluitend 'zelf ervaren arbeidsongeschiktheid' blijkt. Het hof ziet geen aanleiding appellant in de gelegenheid te stellen alsnog een arbeidsdeskundige keuring te laten plaatsvinden, omdat appellant vanaf de aanvang van de schuldsaneringsregeling nooit heeft voldaan aan verzoeken om zijn medisch dossier over te leggen en omdat appellant sinds de toelating ruimschoots de gelegenheid heeft gehad om een onderzoek te laten plaatsvinden. Ook verlenging van de looptijd is niet aan de orde, omdat het gaat om meerdere verwijtbare tekortkomingen.

4. Rb. Overijssel 24 september 2018, ECLI:NL:RBOVE:2018:5046 (art. 288 lid 1b en 1c Fw)

Afwijzing Wsnp-verzoek in verband met toeslagschulden, overbesteding en niet aannemelijk maken nakomen inspanningsplicht; ambtshalve toetsing aan hardheidsclausule

De rechtbank oordeelt dat verzoekers niet te goeder trouw zijn geweest ten aanzien van de huur- en zorgtoeslagschulden aan de belastingdienst en ook niet ten aanzien van een lening van de bank Santander nu die lening is aangegaan terwijl er al sprake was van een (zeer) problematische schuldensituatie. Ten aanzien van verzoekster oordeelt de rechtbank dat zij niet aannemelijk heeft gemaakt dat zij de saneringsverplichtingen naar behoren zal nakomen en dat zij zich zal inspannen zoveel mogelijk baten voor de boedel te verwerven. Verzoekster heeft immers de afgelopen jaren niet getracht om betaalde arbeid te verwerven, zodat zij zou kunnen bijdragen aan het aflossen van de schulden. De stelling dat verzoekster wegens suikerziekte en hoge bloeddruk

geen betaalde arbeid kan verrichten, is niet onderbouwd met medische verklaringen, zodat zij de gestelde arbeidsongeschiktheid niet aannemelijk heeft gemaakt. De rechtbank concludeert dat verzoekers geen beroep hebben gedaan op de hardheidsclausule als bedoeld in art. 288 lid 3 Fw. Ten aanzien van verzoekster overweegt de rechtbank dat toepassing van de hardheidsclausule haar ook niet kan baten, omdat haar verzoek tevens wordt afgewezen op grond van het feit dat zij niet aannemelijk heeft gemaakt de verplichtingen uit de schuldsaneringsregeling naar behoren te zullen nakomen en dat zij zich zal inspannen zoveel mogelijk baten voor de boedel te verwerven. De rechtbank acht ook ten aanzien van verzoeker ambtshalve geen gronden aanwezig, die een beroep op de hardheidsclausule rechtvaardigen, nu er immers geen sprake is van omstandigheden, zoals psychische en verslavingsproblematiek, die ten grondslag hebben gelegen aan het ontstaan van de schulden en welke omstandigheden onder controle zijn gekregen.

5. Rb. Rotterdam 31 oktober 2018, ECLI:NL:RBROT:2018:11013 (art. 15b Fw)

Verzoeker niet-ontvankelijk in zijn omzettingsverzoek.

Ten aanzien van de ontvankelijkheid van verzoeker overweegt de rechtbank als volgt. De voorwaarde die artikel 15b lid 1 Fw stelt, is dat redelijkerwijs niet geoordeeld kan worden dat de gefailleerde wegens hem toe te rekenen omstandigheden binnen de termijn als bedoeld in artikel 3, eerste lid, Fw geen Wsnp-verzoek heeft ingediend of indien het faillissement is uitgesproken op eigen aangifte van de schuldenaar. Daarnaast stelt de wet als voorwaarde dat geen verificatievergadering is gehouden noch dat de rechter-commissaris een beschikking als bedoeld in artikel 137a, eerste lid, Fw heeft gegeven. De griffier heeft op 9 juni 2017 de brief zoals bedoeld in artikel 3 lid 1 Fw per gewone en aangetekende post verzonden en deze is op 13 juni 2018 [*red.* of 13 juni 2017?] afgehaald. In deze brief heeft de griffier verzoeker erop gewezen dat hij zolang hij niet failliet is verklaard, een verzoekschrift als bedoeld in artikel 284 Fw kan indienen. De rechtbank stelt vast dat verzoeker voordat hij failliet werd verklaard geen Wsnp-verzoek heeft ingediend en dat onvoldoende is gebleken dat dat niet aan verzoeker is toe te rekenen. De rechtbank sluit aan bij het faillissementsvonnis van de Rechtbank Rotterdam van 11 juli 2017. De rechtbank stelde in dat vonnis vast dat verzoeker pas enige weken na ontvangst van de brief van de griffier een schriftelijk verzoek tot schuldhulpverlening had ingediend, namelijk 7 juli 2017. Dat verzoeker een eigen bedrijf had, had hem er niet van moeten weerhouden om een aanvraag te doen voor een schuldhulpverleningstraject. Hij wist, althans behoorde te weten, dat een te laat ingediende aanvraag voor schuldhulpverlening in de weg zou staan aan een Wsnp-traject. Bovendien is verzoeker niet in hoger beroep gegaan tegen de faillietverklaring op 11 juli 2017. De rechtbank oordeelt dat geen sprake is van een verschoonbare overschrijding van de termijn van artikel 3 lid 1 Fw, zodat verzoeker niet-ontvankelijk wordt verklaard in zijn verzoek tot opheffing van zijn faillissement onder het gelijktijdig uitspreken van de toepassing van de schuldsaneringsregeling.

6. Hof Den Bosch 29 november 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:4967 (art. 350 lid 3c Fw & art. 361 lid 1 Fw)

Hoger beroep door bewindvoerder tegen afwijzing tussentijdse beëindiging. Benadeling schuldeisers en onvoldoende nakoming informatieplicht.

De schuldenaar heeft geen melding gemaakt aan de rechtbank en de Wsnp-bewindvoerder van een schadevergoeding van € 4.400,-, die (waarschijnlijk) rechtstreeks aan vader is uitgekeerd in verband met een door vader gestelde vordering (van ca. € 20.000,-) op de schuldenaar. De rechtbank heeft geoordeeld dat de schuldenaar niet aan zijn kernverplichtingen heeft voldaan en dat de van hem te vergen medewerking aan een doeltreffende uitvoering van de schuldsaneringsregeling ontbreekt, maar dat de schuldenaar desondanks een laatste kans krijgt. De rechtbank wijst erop dat er voor de toepassing van artikel 350 lid 3 sub e Fw sprake moet zijn van daadwerkelijk hebben willen benadelen van de schuldeisers en dat is in deze situatie - gezien de langdurige verslavingsproblematiek waarin de schuldenaar heeft verkeerd - niet zonder meer het geval. Het hof overweegt echter dat de schuld aan vader niet op het schuldenoverzicht in het verzoekschrift is vermeld en dat er ook overigens geen melding van is gemaakt. Vervolgens heeft de schuldenaar niet voldaan aan diverse verzoeken van de bewindvoerder om informatie te verstrekken over de schadevergoeding en de schuld aan vader. Het hof is van oordeel dat de schuldenaar naast de afdrachtplicht niet aan de (spontane) inlichtingenplicht heeft voldaan. Het hof is bovendien van oordeel dat mede gezien de wijze waarop de schuldenaar vragen van het hof heeft beantwoord en zijn presentatie ter zitting in het algemeen niet is gebleken dat de geconstateerde tekortkomingen niet aan de schuldenaar zouden kunnen worden toegerekend. Voorts overweegt het hof dat er geen zicht is op herstel van de schending van de afdrachtplicht, zodat de looptijd niet wordt verlengd, nog los van het feit dat hierom in het geheel niet is verzocht. Het hof vernietigt de uitspraak van de rechtbank en beëindigt de schuldsaneringsregeling tussentijds.

7. Hof Den Bosch 29 november 2018, ECLI:NL:GHSHE:2018:4970 (art. 288 lid 1b Fw)

Afwijzing Wsnp-verzoek. Ontbreken goede trouw wegens belastingschuld door ten onrechte ontvangen hypotheekrenteaf trek en afzien van vorderen achterstallig salaris.

Appellant heeft een totale schuldenlast van € 647.314,05, waaronder een schuld aan Rabobank Nederland van € 397.370,06, een drietal schulden aan SNS Bank van in totaal € 219.749,34 en een preferente belastingschuld van € 23.390,76 (IB 2015, 2017 en 2018). Het minnelijke traject is mislukt omdat niet alle schuldeisers met het aangeboden percentage hebben ingestemd. De rechtbank wijst het Wsnp-verzoek af, onder meer overwegend dat een belastingschuld, die is ontstaan als gevolg van het niet of niet tijdig verstrekken van (inkomens)gegevens, naar zijn aard in beginsel dient te worden aangemerkt als een schuld die niet te goeder trouw is ontstaan. In hoger beroep voert appellant aan dat de Belastingdienst wel heeft ingestemd met de voorgestelde minnelijke regeling en de Belastingdienst dus van mening lijkt te zijn dat sprake is van goede trouw. Met betrekking tot dat gedeelte van zijn fiscale schuld dat ziet op de terugvordering van de onterecht ontvangen hypotheekrenteaf trek in 2017 stelt appellant dat hij na de verkoop van zijn huis op 22 december 2016 inderdaad verzuimd had om deze verkoop terstond aan de

Belastingdienst te melden. Aldus ontving hij nog geruime tijd een maandelijks fiscale teruggave van de hypotheekrenteaftrek terwijl hij hier geen recht meer op had. Omdat de Rabobank deze gelden direct -en volgens appellant buiten zijn medeweten- doorboekte naar een daarvoor bestemde schuldrekening ("Oranjerekening"), realiseerde appellant zich dit doorlopen van de aftrek en daaruit voortvloeiende teruggave ook niet direct, maar pas medio juli 2017. Appellant heeft deze ten onterechte ontvangen gelden niet voor eigen doeleinden aangewend daar deze uitsluitend ter afbetaling op zijn schuld aan de Rabobank hebben gediend, aldus appellant. Het hof overweegt als volgt. Nu appellant na de verkoop van zijn eigen woning verzuimd heeft dit terstond aan de Belastingdienst te melden, is onderhavige schuld ontstaan als gevolg van het niet (tijdig) verstrekken van (inkomens)gegevens. Derhalve dient deze schuld ingevolge punt 5.4.4. van de Bijlage IV bij het Procesreglement verzoekschriftprocedures insolventiezaken rechtbanken te worden aangemerkt als een schuld welke niet te goeder trouw is ontstaan: "*Van een situatie als bedoeld in artikel 288, eerste lid, aanhef en onder b Fw is in beginsel geen sprake, indien in de in dit artikel genoemde periode van vijf jaar de verzoeker schulden heeft aan het UWV of de Belastingdienst die betrekking hebben op een opgelegde boete, het niet nakomen van aangifteverplichtingen of het niet nakomen van verplichtingen tot afdracht van (omzet)belasting.*" Dat appellant wellicht geen afschriften ontving waaruit hij de onterechte teruggaven maandelijks kon vernemen, doet hier niets aan af, temeer niet nu appellant de gebruikelijk voorlopige aanslag 2017 waarin de renteaftrek was verwerkt, heeft ontvangen. Uit voornoemd punt uit het procesreglement volgt bovendien dat ook fiscale schulden welke uitsluitend betrekking hebben op het niet nakomen van de afdrachtverplichting in beginsel dienen te worden aangemerkt als schulden welke niet te goeder trouw zijn ontstaan. Nu appellant daarnaast ondanks zijn problematische financiële situatie weloverwogen heeft afgezien van het vorderen van achterstallig salaris bij zijn toenmalige werkgever is het hof bovendien van oordeel dat appellant ook ten aanzien van het onbetaald laten van zijn schulden niet volledig te goeder trouw is geweest. Appellant heeft zich geen enkele moeite getroost om dit achterstallige salaris alsnog te verkrijgen. Dat zijn voormalige werkgever zijn vader is en zijn vader financieel niet in staat was of is om hem dit achterstallig salaris alsnog uit te betalen, maakt dit naar het oordeel van het hof niet anders. Het hof ziet geen aanleiding de hardheidsclausule toe te passen en bekrachtigt de afwijzing van het Wsnp-verzoek.

8. Hof Arnhem-Leeuwarden 20 december 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:11118

(art. 288 lid 3 Fw)

Toelating Wsnp na toepassing hardheidsclausule. Financiële situatie inmiddels stabiel en voldoende hulpverlening aanwezig.

De rechtbank heeft het Wsnp-verzoek afgewezen, omdat er sprake is van telefoonschulden aan drie telefoonmaatschappijen, die zijn ontstaan doordat verzoeker telefoonabonnementen heeft afgesloten, de telefoons heeft verkocht om inkomsten te genereren en de financiële verplichtingen verbonden aan de abonnementen niet heeft voldaan. Dit is in strijd met de goede trouw. De rechtbank is van oordeel dat appellant niet aannemelijk heeft gemaakt dat de telefoonschulden buiten de vijfjaarstermijn zijn ontstaan. De rechtbank heeft het Wsnp-verzoek ook afgewezen

omdat appellant en de beschermingsbewindvoerder ter zitting geen duidelijkheid hebben gegeven over het grote verschil tussen de totale schuldenlast, die is vermeld in de boedelbeschrijving van de bewindvoerder, en de totale schuldenlast, zoals die is vermeld in het verzoekschrift. Het hof oordeelt dat appellant aannemelijk heeft gemaakt dat slechts één van de telefoonschulden binnen de vijfjaarstermijn valt. Ten aanzien van andere schulden (belasting- en huurschuld) kan de goede trouw volgens het hof niet worden aangenomen. Het hof is echter van oordeel dat de hardheidsclausule moet worden toegepast. Het hof overweegt als volgt: Sinds 2016 is er sprake van ondersteuning door een beschermingsbewindvoerder en door het maatschappelijk werk. Die begeleiding heeft een aantoonbaar positieve invloed gehad op de belangrijke terreinen van het leven van appellant. Volgens het hof is voldoende aannemelijk geworden dat appellant de omstandigheden die bepalend zijn geweest voor het ontstaan en onbetaald laten van de schulden onder controle heeft gekregen. Mede gelet op het thans aanwezige vangnet, acht het hof aannemelijk dat appellant zal kunnen voldoen aan de verplichtingen uit de schuldsaneringsregeling. Het hof vernietigt de afwijzing van de rechtbank.

9. Rb. Noord-Holland 29 januari 2019, ECLI:NL:RBNHO:2019:1056 (art. 288 lid 1b Fw)

Afwijzing Wsnp-verzoek. Schuld ontstaan vanwege lening uit stamrecht B.V. niet te goeder trouw.

Het betreft Wsnp-verzoeken van (kennelijk) gehuwde verzoekers. Verzoeker (de man) heeft een belastingschuld van € 62.977,- inzake opgelegde loonheffingen over het jaar 2016. Deze belastingschuld ziet op een geldbedrag dat door verzoeker aan een stamrecht B.V. is onttrokken, om de winkel die hij met zijn vrouw dreef een financiële injectie te kunnen geven. Hiermee hoopte verzoeker te kunnen voorkomen dat de winkel moest worden gesloten vanwege tegenvallende resultaten. Verzoeker leende geld uit de stamrecht B.V. om het op een later moment er weer in terug te brengen. De rechtbank overweegt dat een stamrecht B.V. een faciliteit is waardoor de Belastingdienst niet direct loonheffing toepast op uitgekeerd loon. In dit geval bevatte de stamrecht B.V. een ontslagvergoeding van verzoeker. Verzoekers wisten, althans behoorden te weten dat, om van de daarmee gepaard gaande fiscale voordelen gebruik te kunnen maken, het geld gereserveerd diende te blijven voor periodieke uitkeringen, zoals pensioenuitkering. Door het geld op een andere manier aan te wenden, is alsnog een forse belastingaanslag opgelegd en onbetaald gebleven. De rechtbank oordeelt dat verzoeker niet te goeder trouw is en wijst het Wsnp-verzoek af.

10. Hof Arnhem-Leeuwaren 31 januari 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:927

(art. 3a Fw en art. 358 lid 4 Rv)

Hof is van oordeel dat in de wet tussentijds hoger beroep tegen beschikkingen waarin de zaak op grond van artikel 3a lid 2 Fw is geschorst, niet is uitgesloten. Artikel 358 lid 4 Rv niet van toepassing op verzoeken ingevolge de Faillissementswet.

Bij rekest van 25 september 2018 wordt het faillissement van appellante aangevraagd. Op 17 oktober 2018 heeft appellante verweer gevoerd en een voorwaardelijk Wsnp-verzoek ingediend. In een tussenbeschikking van 14 november 2018 heeft de rechtbank geconcludeerd dat appellante verkeert in de toestand van te hebben opgehouden te betalen en dat is voldaan aan de voorwaarden voor het uitspreken van een faillissement. Echter aangezien een Wsnp-verzoek aanhangig was, is de behandeling van het faillissementsrekest geschorst. De rechtbank heeft het verzoek van appellante om hoger beroep tegen de tussenbeschikking open te stellen afgewezen. Appellante heeft het hof verzocht de tussenbeschikking te vernietigen, de schorsing van het faillissementsrekest op te heffen en de zaak terug te verwijzen naar de rechtbank. Volgens appellante bestaat het vorderingsrecht waarop de aanvragers van haar faillissement zich baseren niet (onverkort). Het hof overweegt als volgt. Door geen hoger beroep tegen de tussenbeschikking van 14 november 2018 open te stellen, heeft de rechtbank appellante benadeeld in haar materiële rechten. Immers indien de rechtbank zou oordelen dat op appellante de Wsnp van toepassing moet worden verklaard, wordt aan appellante de mogelijkheid ontnomen in hoger beroep te laten toetsen of de aanvragers van haar faillissement daadwerkelijk een vorderingsrecht op haar hebben. Daarnaast overweegt het hof het volgende. Artikel 358 lid 4 Rv bepaalt dat hoger beroep tegen tussenbeschikkingen niet is toegestaan, tenzij de rechter hoger beroep heeft opengesteld. Het hof wijst erop dat artikel 362 lid 2 Fw bepaalt dat de derde titel van het eerste boek van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering niet van toepassing is op verzoeken ingevolge de Faillissementswet. Artikel 358 Rv bevindt zich niet in de derde titel van het eerste boek. Het hof is echter van oordeel dat een redelijke wetsuitleg met zich brengt dat ook artikel 358 Rv geen toepassing vindt in insolventieprocedures. Dit geldt naar het oordeel van het hof temeer nu een andersluidend oordeel tot de onwenselijke consequentie zou leiden dat aan appellante de mogelijkheid wordt ontnomen om in hoger beroep het in haar ogen onjuiste oordeel dat zij verkeert in de toestand dat zij heeft opgehouden te betalen voor te leggen aan het hof in het geval haar Wsnp-verzoek wordt toegewezen. Op 13 februari 2019 heeft het hof de zaak inhoudelijk in tweede instantie behandeld. Bij arrest van 21 februari 2019 (ECLI:NL:GHARL:2019:1666) heeft het hof geoordeeld dat niet summierlijk is komen vast te staan dat de aanvragers van het faillissement van appellante een vorderingsrecht op haar hebben. Dit moet in een nader feitenonderzoek in een bodemprocedure worden vastgesteld. De faillissementsprocedure leent zich hiervoor naar haar aard niet. Het hof vernietigt de tussenbeschikking van de rechtbank, bepaalt dat de rechtbank de faillissementsaanvraag verder zal behandelen en zal beoordelen met inachtneming van het arrest van het hof van 13 februari 2019. Het hof wijst de rechtbank erop dat het Wsnp-verzoek nog niet in behandeling kan worden genomen, omdat niet vaststaat dat de voorwaarde dat appellante zich in de toestand bevindt dat zij is opgehouden te betalen, is vervuld. De aanvragers van het faillissement hebben vervolgens bij de rechtbank hun verzoek tot faillietverklaring van appellante ingetrokken.

11. Rb. Amsterdam 1 februari 2019, ECLI:NL:RBAMS:2019:668 (art. 287a Fw & art. 7 lid 2 EEX-Vo)

Afwijzing dwangakkoord. Duitse schuldeiser, rechtbank acht zich bevoegd op grond van art. 7 lid 2 EEX-Vo en acht Nederlands recht van toepassing. Aangeboden schuldregeling niet het maximaal haalbare.

Verzoeker heeft dertien schuldeisers en een totale schuldenlast van € 135.124,-. Er is een akkoordvoorstel gedaan op basis van een saneringskrediet, met een betaling aan de preferente schuldeisers van 2,4% en een betaling aan de concurrente schuldeisers van 1,2% van de totale vordering tegen finale kwijting. Eén schuldeiser weigert het aanbod. Dit betreft een Duitse schuldeiser, die een vordering heeft van € 120.230,-. Verzoeker verzoekt de rechtbank aan deze Duitse schuldeiser een dwangakkoord op te leggen. Volgens verzoeker benadeelt de weigerende schuldeiser de andere schuldeisers, die alle met de aangeboden minnelijke regeling instemmen. Daarnaast is verzoeker van mening dat hij niet alleen aansprakelijk kan zijn voor de ontstane schuld, omdat de schuld destijds is aangegaan samen met een bevriende zakenrelatie. Tot slot stelt verzoeker dat het gedane aanbod het maximaal haalbare is, nu verzoeker inkomsten ontvangt uit een AOW-uitkering en twee pensioenuitkeringen en het, mede gezien zijn leeftijd, niet te verwachten is dat het inkomen/vermogen in de toekomst zal toenemen. De weigerende schuldeiser heeft geen schriftelijk verweer gevoerd en is niet ter zitting verschenen.

De rechtbank gaat (ambtshalve) in op de vraag of de Nederlandse rechter bevoegd is van het verzoek kennis te nemen, nu verweerster een natuurlijk persoon is die in het buitenland woonachtig is. Eerst wordt de *rechtsverhouding* tussen partijen gekwalificeerd. De uitspraak van de rechtbank die verzoeker voor ogen staat, dient in de plaats te komen van een vrijwillige instemming door de weigerende schuldeiser met het minnelijke aanbod van verzoeker (vergelijk ex art. 3:300 BW). Het verzoek dwangakkoord is er niet op gericht toe te treden tot de Wsnp. Het Wsnp-verzoek komt pas aan de orde wanneer het verzoek dwangakkoord wordt afgewezen.

Ten tweede beziet de rechtbank of *rechtsmacht* kan worden aangenomen op grond van de IVO, de EEX-Vo of geen van beide. Voor toepassing van de IVO is vereist dat er sprake is van een collectieve insolventieprocedure. Toepassing van de Wsnp is (nog) niet aan de orde. Derhalve is er (nog) geen sprake van een opening van een dergelijke collectieve insolventieprocedure. Het verzoek dwangakkoord valt dus buiten de reikwijdte van de IVO. Naar het oordeel van de rechtbank valt een verzoek dwangakkoord wel binnen de reikwijdte van de EEX-Vo. In art. 1 lid 2 sub b EEX-Vo is bepaald dat de verordening niet van toepassing is op 'het faillissement, het akkoord en andere soortgelijke procedures', maar de rechtbank heeft geen aanwijzingen dat daarmee ook wordt bedoeld op een procedure als een verzoek dwangakkoord. Hierbij speelt mee dat de uniewetgever (blijkens de overwegingen bij de EEX-Vo) een ruime uitleg van het begrip burgerlijke en handelszaken voorstaat en dat in de rechtspraak meermaals is bevestigd dat tussen de toepassing van de EEX-Vo en de IVO geen rechtvacuüm mag ontstaan. De weigerende schuldeiser woont in een andere lidstaat van de EU en is niet (vrijwillig) voor de Nederlandse rechter verschenen. De bevoegdheid van deze rechtbank kan dus niet op grond van de hoofdregel van art. 4 EEX-Vo of op grond van art. 26 EEX-Vo worden aangenomen. Art. 7 lid 2 EEX-Vo bepaalt dat een persoon die woonplaats heeft op het gebied van een andere lidstaat, in een andere lidstaat voor het gerecht kan worden

opgeroepen ten aanzien van verbintenissen uit onrechtmatige daad voor het gerecht van de plaats waar het schadebrengende feit zich heeft voorgedaan of zich kan voordoen. Verzoeker grondt het verzoek op de stellingen dat de weigerende schuldeiser niet in redelijkheid haar instemming aan de schuldregeling heeft kunnen weigeren omdat dit misbruik van bevoegdheid is en dat zij, door het aanbod te weigeren, de schuldenaar en de andere schuldeisers, die wel met het aanbod hebben ingestemd, benadeelt (vergelijk art. 3:13 BW). Door de weigering om in te stemmen met de aangeboden schuldregeling, kunnen de schuldeisers immers een lagere opbrengst verwachten ten opzichte van een Wsnp, onder meer vanwege de extra kosten die met een Wsnp zijn gemoeid. Het verzoek komt er dus op neer dat de weigerende schuldeiser jegens verzoeker en de andere schuldeisers onrechtmatig handelt. De dreigende schadelijke gevolgen daarvan doen zich voor in Amsterdam, zijnde de woonplaats van verzoeker en van een aantal andere schuldeisers. Derhalve is de Nederlandse rechter bevoegd om van het verzoek dwangakkoord kennis te nemen op grond van art. 7 lid 2 EEX-Vo.

De derde vraag die de rechtbank beantwoordt, is de vraag *welk recht van toepassing* is. Het verzoek heeft betrekking op de rechtsvraag of de weigerende schuldeiser gehouden is een nieuwe overeenkomst te sluiten met verzoeker. Deze niet-contractuele verhouding valt onder de Verordening (EG) nr. 864/2007 betreffende het recht dat van toepassing is op niet contractuele verbintenissen (Rome II-Vo) Op grond van de hoofdregel van art. 4 lid 1 Rome II-Vo is het recht van toepassing van het land waar de schade zich voordoet. Zoals bij de beoordeling van de vraag over de rechtsmacht overwogen, doet de dreigende schade zich voor in Nederland. Nederlands recht is daarom van toepassing.

Vervolgens gaat de rechtbank over tot inhoudelijke toetsing van het verzoek dwangakkoord. De rechtbank stelt vast dat bij de berekening van de aflossingscapaciteit onvoldoende rekening is gehouden met de netto inkomsten van verzoeker. Het inkomen bedraagt volgens de GKA € 1.237,- per maand, terwijl uit de inkomstspecificaties bij het verzoek blijkt dat verzoeker over een inkomen van € 1.472,- per maand beschikt. Hierdoor is de maandelijks aflossingscapaciteit niet het door de GKA berekende € 56,- per maand, maar € 226,- per maand. De aangeboden schuldregeling is derhalve niet het voor verzoeker financieel maximaal haalbare. De rechtbank wijst het verzoek dwangakkoord af.

12. Rb. Rotterdam 1 februari 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:737 (art. 287b Fw)

Afwijzing moratorium. Schuldbemiddelaar geen "persoon of instelling als bedoeld in artikel 48, lid 1 Wck", waarnaar in de artikelen 287a en 287b Fw wordt verwezen. Niet-ontvankelijk in Wsnp-verzoek omdat minnelijk traject naar verwachting niet op korte termijn zal zijn afgerond.

Verzoekster heeft een huurachterstand. Rechtbank Rotterdam heeft op 20 november 2018 een ontruimingsvonnis gewezen. Het vonnis is uitvoerbaar bij voorraad verklaard. Op 10 januari 2019 heeft verzoekster bij de rechtbank een moratoriumverzoek ingediend en verzocht de verhuurder te verbieden het vonnis van de Rechtbank Rotterdam van 20 november 2018 tot ontruiming van de woonruimte ten uitvoer te leggen. De schuldbemiddeling wordt verricht door een financieel adviesbureau. Zij verrichten deze schuldbemiddeling om niet. De rechtbank oordeelt dat het

financieel adviesbureau *niet* valt onder de personen of instellingen als bedoeld in art. 48 lid 1 Wck. Sinds 1 januari 2019 wordt een verzoek dwangakkoord (art. 287a lid 7 Fw) en een verzoek voorlopige voorziening (art. 287b lid 3 Fw) afgewezen als de schuldbemiddeling niet wordt uitgevoerd door een persoon of instelling als bedoeld in art. 48 lid 1 Wck. Bij de beoordeling hiervan wordt aangesloten bij een uitspraak van de Hoge Raad van 5 november 2010 inzake een Wsnp-verzoek (ECLI:NL:HR:2010:BN060). Nu het minnelijk traject waarop gedoeld wordt in artikel 288 lid 2 Fw hetzelfde is als het minnelijk traject waarop het onderhavige verzoek betrekking heeft, zijn de overwegingen van de Hoge Raad in de Wsnp-zaak ook bij dit moratoriumverzoek van toepassing. Dat betekent dat het financieel adviesbureau, nu het schuldbemiddeling om niet aanbiedt, daarmee niet gezien kan worden als „een persoon of instelling als bedoeld in artikel 48, lid 1 Wck“, waarnaar in de artikelen 287a en 287b Fw wordt verwezen. Ook uit de wetsgeschiedenis en jurisprudentie volgt dat art. 48 Wck strikt moet worden uitgelegd. De rechtbank wijst het verzoek moratorium af. Nu het minnelijk traject naar verwachting niet op korte termijn zal zijn afgerond, is verzoekster niet-ontvankelijk in het Wsnp-verzoek.

13. Rb. Rotterdam 6 februari 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:1634 (art. 287a Fw)

Afwijzing dwangakkoord, 100% weigerende schuldeiser en koopwoning verzoekers.

Verzoekers hebben een schuld van € 84.059,29 aan één schuldeiser. Er is een prognoseakkoord aangeboden, met een geschatte betaling van 42,305% tegen finale kwijting. De schuldeiser stemt niet met de aangeboden regeling in. Verzoekers vragen de rechtbank een dwangakkoord op te leggen. De schuldeiser voert schriftelijk verweer, waarin wordt aangegeven dat het dwangakkoord niet bedoeld is voor een situatie waarin de weigerende schuldeiser de totale schuldenlast vertegenwoordigt. Daarnaast is er sprake van een koopwoning, waarbij mogelijk sprake is van een overwaarde. De hoogte van de eventuele overwaarde is niet bekend en is niet betrokken in het gedane voorstel. De rechtbank oordeelt dat, nu de schuldeiser de gehele schuldenlast vertegenwoordigt, niet snel kan worden geoordeeld dat de schuldeiser in redelijkheid niet kon weigeren om met de schuldregeling in te stemmen. Daarnaast is niet gesteld of gebleken dat verzoekers en/of schuldhulpverlening hebben onderzocht of de woning inderdaad overwaarde heeft en of de woning kan worden verkocht ten behoeve van de schuldeiser. De rechtbank wijst het verzoek dwangakkoord af.

14. Rb. Gelderland 7 februari 2019, ECLI:NL:RBGEL:2019:530 (art. 287a Fw)

Afwijzing dwangakkoord. Geen onredelijke weigering door schuldeiser. Belang van verzoeker niet onaanvaardbaar geschaad door weigering omdat Wsnp mogelijk is.

Verzoeker heeft een totale schuldenlast van € 24.850,60. Er is een prognoseakkoord aangeboden, met een geschatte betaling aan de preferente schuldeisers van 13,05% en een betaling aan de concurrente schuldeisers van 6,52% van de totale vordering tegen finale kwijting. De weigerende schuldeiser is de voormalige verhuurder en vertegenwoordigt 39,13% van de totale schuld. Verzoeker vraagt de rechtbank een dwangakkoord op te leggen. Ter zitting heeft verzoeker verklaard dat hij de weigerende schuldeiser vaak heeft voorgelogen en dat hij vóór het aangaan van de huurovereenkomst wist dat de huur en de borg die hij moest betalen te hoog waren gelet op zijn inkomen. De weigerende schuldeiser heeft hierdoor geen enkel vertrouwen meer in de goede bedoelingen van verzoeker, gelooft niet dat het aanbod het uiterste is waartoe verzoeker in staat is en betwijfelt of er een goede berekening van het vrij te laten bedrag is gemaakt. De rechtbank overweegt dat bij de vraag of een schuldeiser in redelijkheid mag weigeren om in te stemmen, ook kan worden betrokken hoe de vordering is ontstaan. Het is in onderhavige situatie redelijkerwijs voorstelbaar dat het met een dergelijk verleden en bijkomende omstandigheden door de weigerende schuldeiser niet opgebracht kan worden om in te stemmen met een minnelijke regeling. Daarnaast wordt het belang van verzoeker niet onredelijk geschaad door weigering, nu hij ook, aldus de rechtbank, 'zo mogelijk' een schuldenvrije toekomst kan realiseren door de wettelijke schuldsaneringsregeling. De rechtbank wijst het verzoek tot oplegging van een dwangakkoord af. Op het Wsnp-verzoek van verzoeker beslist de rechtbank bij afzonderlijk vonnis per gelijke datum. De uitspraak inzake het Wsnp-verzoek is niet gepubliceerd; derhalve is de uitkomst hiervan onbekend.

15. Rb. Noord-Holland 12 februari 2019, ECLI:NL:RBNHO:2019:1055 (art. 288 lid 3 Fw)

Toelating Wsnp. Pilotenlening. Uitzichtloze situatie, pilotenbrevet niet meer geldig.

De totale schuldenlast van verzoeker bedraagt € 135.000,-, waarvan € 125.000,- bestaat uit twee leningen van de ABN AMRO Bank N.V. ter financiering van de pilotenopleiding die verzoeker heeft gevolgd. Verzoeker is in 2008 gestart met de opleiding, maar voldoet sinds een aantal jaren de maandlasten van de leningen niet meer. Verzoeker is sinds een aantal jaren niet meer in staat voldoende vliegreuen te maken waardoor zijn vliegbrevet niet meer geldig is. Dit heeft tot gevolg dat niet meer te verwachten is dat verzoeker als piloot aan het werk kan. De schuld aan de ABN AMRO Bank N.V. is inmiddels tien jaar oud en verzoeker heeft daarop jarenlang afgelost. Volgens de rechtbank is er sprake van een uitzichtloze situatie. De rechtbank is van oordeel dat toelating tot de Wsnp thans gerechtvaardigd is, omdat voldoende aannemelijk is geworden dat verzoeker de omstandigheden die bepalend zijn geweest voor het ontstaan van de schulden onder controle heeft gekregen. De schuld wegens het volgen van de pilotenopleiding is inmiddels tien jaar oud en schuldenaar heeft daarop gedurende meerdere jaren afgelost. Thans is sprake van een uitzichtloze situatie.

16. Rb. Rotterdam 14 februari 2019, ECLI:NL:RBROT:2019:1635 (art. 350 lid 3f Fw)

Tussentijdse beëindiging Wsnp. Schuldenaar heeft bij toelating tot de Wsnp zijn alcoholproblematiek verzwegen.

De bewindvoerder verzoekt de Wsnp tussentijds te beëindigen, omdat er vóór toepassing van de Wsnp al sprake was van alcoholverslaving en psychische problematiek en daarvan bij de toelating geen melding is gemaakt. Volgens de schuldenaar was hij ten tijde van de toelating niet verslaafd. Hij heeft zich in maart 2018 tot zijn huisarts gewend om zijn alcoholgebruik te stoppen in verband met gewichtstoename en niet omdat hij zijn alcoholgebruik niet onder controle had. De bewindvoerder voert aan dat de schuldenaar mede door de alcoholproblematiek niet in staat is inkomsten te verwerven. De rechtbank oordeelt dat er sprake is van feiten en omstandigheden die ten tijde van de toelating al bestonden en die reden zouden zijn geweest om het verzoek af te wijzen. Volgens de rechtbank is voldoende komen vast te staan dat de verslaving ten tijde van de toelating niet onder controle was. In een rapport van AREA van 28 juni 2017 naar aanleiding van een arbeidsdeskundig belastbaarheidsonderzoek wordt melding gemaakt van 'veel alcoholgebruik'. Tijdens een verhoor door de rechter-commissaris op 3 december 2018 heeft de schuldenaar verklaard dat hij een alcoholverslaving heeft opgebouwd waarvoor hij zich in maart 2018 bij de huisarts heeft gemeld. De rechtbank overweegt tenslotte dat de alcoholverslaving nog steeds niet onder controle is, nu uit een behandelovereenkomst van Antes van 8 november 2018 blijkt dat er sprake is van een 'ernstige stoornis in alcoholgebruik', waarvoor de schuldenaar op dat moment niet wordt behandeld. Dientengevolge ligt volgens de rechtbank niet in de rede dat de schuldenaar op korte termijn betaalde arbeid kan verrichten. De rechtbank beëindigt de schuldsaneringsregeling tussentijds.

17. Rb. Midden-Nederland 18 februari 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:643 (art. 288 lid 3 Fw)

Wsnp-verzoeker met vasculaire dementie niet, maar de beschermingsbewindvoerder wel ontvankelijk. Schulden niet te goeder trouw als ondernemer. Toch toegelaten op grond van art. 288 lid 3 Fw. Toelating mede in belang van slagen schuldsanering van echtgenote.

Wegens zijn depressie, psychose en vasculaire dementie was het te belastend voor verzoeker - een ex-ondernemer- om op de zitting van 3 december 2018 aanwezig te zijn. De rechtbank heeft de behandeling van het Wsnp-verzoek aangehouden tot 22 januari 2019 teneinde de echtgenote van verzoeker in de gelegenheid te stellen beschermingsbewind ten behoeve van verzoeker aan te vragen. De rechtbank beantwoordt eerst de vraag of verzoeker ontvankelijk is in zijn Wsnp-verzoek. Gelet op de toelichting van de echtgenote, een neef en de schuldhulpverlener heeft de rechtbank ernstige twijfel over de wilsbekwaamheid en de ontvankelijkheid van verzoeker. Op 22 januari is een beschermingsbewindvoerder benoemd - deze heeft het Wsnp-verzoek onderschreven en kan daarmee worden aangemerkt als mede-verzoeker. De rechtbank verwijst naar het arrest van de Hoge Raad van 25 mei 2012 (ECLI:NL:HR:2012:BV4010), waarin is bepaald dat het indienen van een verzoek om toepassing van de schuldsaneringsregeling *niet* behoort tot de in artikel 1:441 BW bedoelde taak van de beschermingsbewindvoerder, zodat die de schuldenaar niet in rechte vertegenwoordigt, maar dat het bewind en de houding van de beschermingsbewindvoerder wel

relevante omstandigheden vormen die de rechtbank bij de beslissing op het verzoek in aanmerking dient te nemen. De HR heeft zich echter niet uitgelaten over de vraag wat dient te gelden indien de schuldenaar niet (meer) wilsbekwaam is en zelf geen verzoek kán doen. Hoewel in artikel 284 lid 4 Fw de mogelijkheid wordt geboden het verzoek door B&W te laten doen, lijkt het in een zodanig geval in de rede te liggen dat de beschermingsbewindvoerder die juist is benoemd om de vermogensrechtelijke belangen van de schuldenaar te beschermen en te behartigen wél de schuldenaar in rechte kan vertegenwoordigen bij het verzoek om toelating tot de wettelijke schuldsanering. In het onderhavige geval neemt de rechtbank ook in aanmerking dat verzoeker het Wsnp-verzoek tezamen met zijn echtgenote heeft ingediend en dat zij op 11 december 2018 reeds is toegelaten tot de wettelijke schuldsaneringsregeling. Nu de echtelieden zijn gehuwd in gemeenschap van goederen, is de ontvankelijkheid van het Wsnp-verzoek en daarmee de mogelijkheid om ook toegelaten te worden niet alleen voor verzoeker zelf maar ook voor zijn echtgenote van belang. Gelet op deze feiten en omstandigheden ontvangt de rechtbank verzoeker *niet* maar de bewindvoerder *wel* in zijn Wsnp-verzoek. Vervolgens oordeelt de rechtbank dat verzoeker niet te goeder trouw is wegens de belastingschuld van € 285.000,-. Met toepassing van de hardheidsclausule laat de rechtbank verzoeker toch toe tot de schuldsanering, overwegend dat (a) de schulden mede zijn ontstaan door de psychische gezondheidsproblemen, (b) verzoeker gemotiveerd en bereid is hulp te aanvaarden en (c) de onderneming is beëindigd. De rechtbank gaat er vanuit dat verzoeker tijdens de schuldsanering onder beschermingsbewind blijft staan, alle hulp en zorg zal blijven aanvaarden en waar nodig extra hulp zal inroepen.

18. Rb. Midden-Nederland 20 februari 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:808 (art. 287a Fw)

Afwijzing dwangakkoord. Verzoek en aanbod onvoldoende betrouwbaar gedocumenteerd en niet aannemelijk dat het aanbod het maximaal haalbare is.

Verzoekster heeft vier concurrente schuldeisers en een totale schuldenlast van € 111.334,-. Er is een prognoseakkoord voorgesteld, met een geschatte betaling aan de schuldeisers van 1,62% van de totale vordering tegen finale kwijting. Twee schuldeisers weigeren het voorstel. Deze schuldeisers vertegenwoordigen samen bijna 100% van de schuldenlast. Verzoekster vraagt de rechtbank aan de schuldeisers een dwangakkoord op te leggen. De rechtbank maakt uit de stukken op dat verzoekster eigenaar is van 750 m² grond. Op een deel daarvan (100 m² bouwgrond) is een recht van hypotheek gevestigd. De waarde van de grond is niet recent vastgesteld. De schuldhulpverlener meende te kunnen volstaan met de vermelding van het eigendomsrecht in het gedane aanbod. Op basis van de thans beschikbare informatie is de rechtbank niet in staat te oordelen over de waarde van het vermogen van verzoekster en de (on)mogelijkheid om die te betrekken in het aanbod aan de schuldeisers. Hierdoor is het verzoek op dit essentiële punt onvoldoende onderbouwd. Daarnaast is in de berekening van het VTLB ten onrechte geen rekening gehouden met het (fictief) kostgeld van de meerderjarige zoon. Volgens verzoekster verblijft de zoon doordeweeks niet thuis, maar dat doet niet af aan de (fictieve) kostgeldverplichting en is niet controleerbaar. Tevens heeft verzoekster recent een transitievergoeding ontvangen van € 5.162,-. Deze vergoeding is aanvankelijk niet meegenomen in het aanbod. Pas nadat een van de weigerende schuldeisers

de schuldhulpverlener hierop attendeerde, heeft de schuldhulpverlener kenbaar gemaakt dat de gereserveerde transitievergoeding ten goede van de schuldeisers komt. Een bijgewerkt actueel aanbiedingspercentage ontbreekt. De rechtbank acht het, op basis van het voorgaande, niet aannemelijk dat het aanbod het uiterste is waartoe verzoekster financieel in staat moet worden geacht. Bovendien is er geen sprake van een goed en betrouwbaar gedocumenteerd voorstel op basis waarvan een volledig en transparant aanbod aan de schuldeisers gedaan kon worden. Tevens overweegt de rechtbank dat het belang van de weigerende schuldeisers, die bijna 100% van de totale schuldenlast vertegenwoordigen, zwaar weegt. De rechtbank wijst het verzoek tot vaststelling van een dwangakkoord af.

19. Hof Arnhem-Leeuwarden 21 februari 2019, ECLI:NL:GHARL:2019:1667 (art. 287a Fw)
Afwijzing dwangakkoord. Ontstaanswijze schulden mede relevant voor beoordeling of schuldeiser minnelijk aanbod mag weigeren.

Appellanten hebben aan de schuldeisers een voorstel gedaan tot afkoop van de gezamenlijke totale schuldenlast van € 353.823,- middels een saneringskrediet van € 2.700,- dat leidt tot een betaling van 0,66% aan de concurrente schuldeisers. Twee schuldeisers weigeren het voorstel, waarna een verzoek dwangakkoord wordt gedaan. De rechtbank wijst dat af, omdat een van de weigerende schuldeisers in redelijkheid tot weigering van instemming met de schuldregeling heeft kunnen komen. Appellanten kunnen zich niet met het oordeel van de rechtbank verenigen en gaan in hoger beroep. Het hof overweegt dat appellanten gedurende een lange periode meerdere pogingen hebben gedaan om een succesvolle onderneming van de grond te krijgen en dat in deze periode de totale schuldenlast steeds verder is opgelopen. Terwijl appellanten al in de financiële problemen zaten, zijn zij een lening van € 10.000,- met een van de weigerende schuldeisers aangegaan. Bij het afsluiten van de lening hebben partijen bedoeld af te spreken dat, bij verkoop van drie houtbewerkingsmachines van appellanten, de opbrengst hiervan naar de betreffende weigerende schuldeiser zou gaan. Bij daadwerkelijke verkoop van deze machines is vervolgens slechts een deel van de opbrengst aangewend ter aflossing van de lening van de betreffende weigerende schuldeiser. Daarnaast is niet onderbouwd dat het gedane aanbod het hoogst haalbare is. De hoogte van het aanbod - in relatie tot de omvang van de totale schuldenlast en in aanmerking genomen hoe die schuldenlast en met name de schuld aan een van de weigerende schuldeisers is ontstaan en onbetaald gebleven - maakt dat de betreffende schuldeiser in redelijkheid zijn instemming met de schuldregeling heeft mogen weigeren en dat hij hiermee geen misbruik van zijn bevoegdheid heeft gemaakt. Het hof gaat aan de weigering van de tweede schuldeiser voorbij nu bespreking daarvan niet kan leiden tot een ander oordeel. Het hof bekrachtigt het vonnis van de rechtbank.

20. Rb. Midden-Nederland 25 februari 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:836 (art. 288 1a Fw)

Afwijzing Wsnp-verzoek. Pilotenlening. Geen sprake van het niet kunnen voortgaan met het betalen van de schulden.

Verzoeker heeft een schuld aan de ABN AMRO Bank N.V. van ruim € 145.000,-, bestaande uit vier leningen die in 2008 aan hem zijn verstrekt om zijn pilotenopleiding te financieren. Verzoeker heeft de opleiding in 2012 afgerond maar kon geen baan als piloot vinden. Hij heeft zijn vaardigheden nog enige tijd door training bijgehouden, maar kon de kosten van de training op enig moment niet meer voldoen, waarna zijn bevoegdheid om te vliegen is verlopen. De lening is omgezet naar een zogenaamde servicelening op grond waarvan verzoeker maandelijks € 600,- moet betalen. Verzoeker is hiertoe in staat. De rechtbank is van oordeel dat verzoeker niet is opgehouden te betalen. De rechtbank overweegt dat de lening in 2008 is aangegaan met de voorwaarde dat er 25 jaar na het afstuderen op zou worden afbetaald. Dit is nog steeds haalbaar, aldus de rechtbank. De rechtbank heeft ook in haar oordeel betrokken dat niet is gebleken dat verzoeker een betalingsregeling met de ABN AMRO Bank N.V. heeft proberen te treffen. Verzoeker wordt in staat geacht om voort te gaan met het betalen van zijn schulden en verkeert volgens de rechtbank niet in de uitzichtloze situatie die de wetgever bij de invoering van de Wsnp voor ogen stond.

21. Rb. Midden-Nederland 28 februari 2019, ECLI:NL:RBMNE:2019:943 (art. 287a Fw)

Afwijzing dwangakkoord en Wsnp-verzoek. 1 schuldeiser, lopende onderneming. Verzoekster is niet te goeder trouw ten aanzien van het onbetaald laten van de belastingschuld, door jarenlang mee te betalen aan vermogensopbouw van haar partner, met wie zij samenwoont.

De enige schuldeiser van verzoekster is de belastingdienst. De vordering betreft aanslagen inkomstenbelasting en omzetbelasting over de jaren 2013 tot en met 2015 en 2017, voor een totaalbedrag ad € 84.674,58. De belastingdienst heeft geweigerd in te stemmen met een aangeboden prognoseakkoord met een geschat uitbetalingsbedrag van 27,9%. Derhalve heeft verzoekster de rechtbank verzocht om een dwangakkoord vast te stellen en separaat om toelating tot de Wsnp. De woning en de hypothecaire lening staan op naam van de partner. Sinds 2015 betaalt verzoekster een bedrag van € 1.308,38 mee aan de woonlasten, bestaande uit een rentedeel van € 800,39 en een aflossingsdeel van € 507,99. Ook in 2015 was bekend, of had verzoekster er bekend mee kunnen zijn, dat zij nog (aanzienlijke) belastingaanslagen opgelegd zou krijgen over de jaren 2013 tot en met 2015. Dit heeft haar er niet van weerhouden om toch een (kennelijke te) dure woning aan te schaffen en hieraan de afgelopen jaren fors mee te betalen. Verzoekster heeft vanaf 2015 maandelijks het aflossingsgedeelte van de hypotheek op naam van haar partner betaald, waarmee ze ervoor heeft gekozen om mee te werken aan vermogensopbouw van haar partner ten koste van de betalingsverplichting aan de belastingdienst. Derhalve wijst de rechtbank het verzoek dwangakkoord af, omdat de vergelijking met de wettelijke schuldsanering niet gebruikt kan worden als argument voor toewijzing van het onderhavige verzoek vanwege het ontbreken van de goede trouw. Daarnaast heeft verzoekster een eigen onderneming, waarvoor zij 30 tot 40 uur per week werkzaam is. Omdat verzoekster niet altijd fulltime werkzaam is, en dit bovendien ook

niet controleerbaar is, is de rechtbank van oordeel dat niet voldoende duidelijk is gemaakt dat het aanbod van verzoekster het maximaal haalbare is. De rechtbank wijst tevens het Wsnp-verzoek af vanwege het niet te goeder trouw handelen ten aanzien van het ontstaan en onbetaald laten van de belastingschuld.

22. HR 15 maart 2019, ECLI:NLHR:2019:377 (art. 54, 307, 313 en 358 Fw)

Geen verrekening na schone lei.

In deze uitspraak van de Hoge Raad gaat het om een verzoek tot faillietverklaring van mevrouw S. Het geschil spitst zich toe op een steunvordering, aangevoerd ter ondersteuning van dat faillissementsverzoek (*). S was indirect bestuurder van een vennootschap die een scheepswerf exploiteerde. De curatoren van deze gefailleerde scheepswerf vragen het faillissement van S aan op grond van een veroordeling van S tot vergoeding van het boedeltekort van de failliete scheepswerf (bestuurdersaansprakelijkheid S). Bij de beoordeling van deze faillissementsaanvraag is de kernvraag of een steunvordering van een derde schuldeiser D op S nog bestaat of dat deze steunvordering reeds is c.q. nog door S kan worden verrekend. Met het beroep op verrekening en het niet langer bestaan van die steunvordering verweerde S zich tegen de faillissementsaanvraag. Complicatie bij dit verweer is dat ten aanzien van D in 2009 de wettelijke schuldsaneringsregeling was uitgesproken. Het hof stelde vast dat S haar tegenvordering op D eerst heeft verkregen *nadat* D in de Wsnp is gekomen. Het betreft dus geen verrekening van een pre-Wsnp-vordering van S op D met een pre-Wsnp-schuld van S aan D die krachtens art. 307 Fw verrekend zou kunnen worden. Op grond van art. 54 Fw juncto schakelbepaling art. 313 Fw kan de tijdens de Wsnp-sanering van D overgenomen vordering op D evenmin (tijdens de sanering) verrekend worden. Kennelijk heeft D de schone lei gekregen en valt de schuld van D aan S daaronder. De Hoge Raad oordeelt dat S daarom ook *na afloop* van de sanering van D niet meer kan verrekenen. Die onmogelijkheid tot verrekening ná toekenning van de schone lei was overigens ook reeds in de wetsgeschiedenis aangenomen (Memorie van Antwoord, *Kamerstukken II* 1993/94, 22929, nr. 6, p. 12). De HR merkt nog wel op dat de niet-verrekenbaarheid naar de maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar zou kunnen zijn, maar S heeft, zo constateert de HR, geen beroep gedaan op de redelijkheid en billijkheid. De inleidende rechtsoverwegingen 3.4.2 – 3.4.4, waarin de HR deze Wsnp-verrekeningregels uiteenzet, en een onderdeel van r.o. 3.5, worden hieronder geciteerd:

3.4.2 Gedurende de periode dat de in art. 284 e.v. Fw geregelde schuldsaneringsregeling natuurlijke personen van toepassing is, kan ingevolge art. 307 Fw hij die zowel schuldenaar als schuldeiser is van de persoon ten aanzien van wie de schuldsaneringsregeling is uitgesproken, zijn schuld met zijn vordering ten aanzien waarvan de schuldsaneringsregeling werkt, slechts verrekenen indien beide zijn ontstaan vóór de uitspraak tot de toepassing van de schuldsaneringsregeling. Uit art. 54 lid 2 Fw in verbinding met art. 313 lid 1 Fw volgt dat na de uitspraak tot de toepassing van de schuldsaneringsregeling overgenomen vorderingen of schulden niet verrekend kunnen worden.

3.4.3 *Het hoofddoel van de schuldsaneringsregeling natuurlijke personen is dat wordt tegengegaan dat een natuurlijke persoon die in een problematische financiële situatie is terechtgekomen, tot in lengte van jaren met zijn schulden achtervolgd kan worden (zie Kamerstukken II 1992/93, 22969, nr. 3, p. 6). Om die reden is in art. 358 lid 1 Fw bepaald dat door de beëindiging van de toepassing van de schuldsaneringsregeling op grond van art. 356 lid 2 Fw (dat wil zeggen met toekenning van de 'schone lei'), een vordering ten aanzien waarvan de schuldsaneringsregeling werkt, voor zover deze onvoldaan is gebleven, niet langer afdwingbaar is. Dit brengt mee dat slechts een natuurlijke verbintenis in de zin van art. 6:3 BW overblijft.*

3.4.4 *Indien de schuldsaneringsregeling is beëindigd, gelden voor de mogelijkheid om te verrekenen de regels van art. 6:127 e.v. BW. Omdat de schuldenaar van degene aan wie de schone lei is toegekend niet bevoegd is als schuldeiser de nakoming af te dwingen van een vordering als bedoeld in art. 358 lid 1 Fw, is hij met betrekking tot die vordering ingevolge art. 6:127 lid 2 BW niet bevoegd om zich op verrekening te beroepen (zie Kamerstukken II 1992/93, 22969, nr. 6, p. 12). De hiervoor in 3.4.3 vermelde ratio van de toekenning van de schone lei aan het einde van de looptijd van de schuldsaneringsregeling staat in de weg aan analoge toepassing van art. 6:131 lid 1 BW op de in art. 358 lid 1 Fw bedoelde vordering. De in art. 6:131 lid 1 BW neergelegde regel dat de bevoegdheid tot verrekening niet eindigt door verjaring van de rechtsoverdracht, brengt dus geen verandering in het hiervoor genoemde uitgangspunt dat na toekenning van de schone lei de schuldenaar van degene aan wie de schone lei is toegekend niet bevoegd is om zich op verrekening te beroepen.*

3.5 [...] *Opmerking verdient dat een beroep op niet-verrekenbaarheid op de grond dat nakoming van de te verrekenen vordering niet afdwingbaar is, wegens de bijzondere omstandigheden van het geval naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid onaanvaardbaar kan zijn (vgl. HR 31 januari 1992, ECLI:NL:HR:1992:ZC0492, rov. 3.5). [verzoekster] heeft daarop echter geen beroep gedaan. [...].*

(*) Het feitencomplex wordt in het HR-arrest slechts deels uit de doeken gedaan – in de samenvatting hierboven volstaat de redactie met een versimpelde weergave van de belangrijkste rechtsverhoudingen. Meer details zijn te vinden in de Conclusie van A-G Langemeijer, ECLI:NL:PHR:2019:62.

Wilt u een advertentie plaatsen in WSNP Periodiek?

U bereikt hiermee niet alleen vele Wsnp-bewindvoerders en curatoren maar ook veel uitvoerende instanties in en rond het wettelijk schuldsaneringstraject (Wsnp) alsmede alle overheidsinstanties die zich met de uitvoering van de Wsnp bezig houden.

Wij hanteren onderstaande tarieven.

Halve pagina in kleur € 400,00 excl. BTW

Hele pagina in kleur € 700,00 excl. BTW

Geïnteresseerd?

Mail uw wensen naar redactie@wsnp-periodiek.nl en wij nemen per omgaande contact met u op!

WSNP *Periodiek*
Wet Schuldsanering Natuurlijke Personen

Contact

Redactie:

redactie@wsnp-periodiek.nl

Abonnementen:

abonnee@wsnp-periodiek.nl

Website:

www.wsnp-periodiek.nl

Twitter:

@WsnpPeriodiek

Postadres:

Wsnp Periodiek
Postbus 5018
5800 GA Venray

Verschijsning: 4x per jaar

Uitgave van: Stichting Kennisoverdracht Wsnp
gevestigd te Amsterdam
Handelsregisternr. 34390126

Redactie: Mr. dr. A.J. Noordam, advocaat
Mr. M. van Bommel, advocaat
Mr. Th. A. Pouw, voormalig docent
handels- en ondernemingsrecht,
voormalig raadsheer-plaatsvervanger
Mr. C. Koppelman, senior secretaris
rechtbank Overijssel
Mw. J. Vlemmings, regisseur
schulddienstverlening (secretariaat)

Redactiemedewerker: Mr. dr. B.J. Engberts, raadsheer

Hoewel aan de totstandkoming van deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de auteurs, redactieleden en uitgever geen aansprakelijkheid voor eventuele fouten en onvolkomenheden. Alle rechten voorbehouden. © Stichting Kennisoverdracht Wsnp.

Abonnementsprijs enkel hard copy: € 72,50 per jaar, incl. BTW, combi-abonnement hard copy en digitaal € 110,- per jaar, incl. BTW (*prijspeil 2019*).

Abonnementen worden aangegaan voor de periode van minimaal één jaar. Het abonnement kan alleen schriftelijk (of per e-mail) bij het redactiesecretariaat worden opgezegd tegen het einde van het kalenderjaar met inachtneming van een opzeggingstermijn van minimaal twee maanden (dus uiterlijk 31 oktober).

Abonneegegevens worden door de uitgever niet aan derden verstrekt.

Vormgeving: vandervliet design

Druk: Van Helvoort Grafisch Bedrijf BV, Gemert

© Auteursrechten voorbehouden.